

Laura Kosonen

Tytöstä naiseksi -seksuaalikasvatusoppaan arviointi ja kehittäminen

Tekijä(t)	Laura Kosonen
Otsikko	Tytöstä naiseksi -seksuaalikasvatusoppaan arviointi ja kehittäminen
Tutkinto	Kätilö (AMK)
Koulutusohjelma	Hoitotyön koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Kätilötyön suuntautumisvaihtoehto
Ohjaaja	Lehtori Liisa Rytönen-Kontturi

Opinnäytetyön tarkoitus on koota ja analysoida palautetta Tytöstä naiseksi -seksuaalikasvatusoppaasta sitä käyttäneiltä seksuaalikasvatuksen ammattilaisilta sekä yläkouluikäisiltä tytöiltä. Työn tavoitteena on esittää palautteen pohjalta oppaan kehittämiseksi edelleen. Opinnäytetyö on tehty Helsingin Tyttöjen Talon toimeksiannosta.

Tytöstä naiseksi -opas on Tyttöjen Talon julkaisema seksuaalikasvatuksen valistuslehtinen, joka on ideoitu erityisesti maahanmuuttajatyttöjen tarpeita vastaavaksi. Maahanmuuttajille suunnattua seksuaalikasvatusmateriaalia on ollut Suomessa saatavilla vain vähän, ja tarve sille on ilmeinen.

Palautetta oppaasta kerättiin seksuaalikasvatuksen ammattilaisilta kyselylomaketutkimuksella. Kyselyn palautti 16 vastaajaa, ja vastausprosentiksi tuli 23,9. Vastaajina oli mm. kouluterveydenhoitajia sekä sosiaalisektorilla maahanmuuttajien kanssa työskenteleviä henkilöitä.

Yläkouluikäisiltä tytöiltä palautetta kerättiin kahdessa ryhmähaastattelussa pääkaupunkiseudulla. Yhteensä haastatteluihin osallistui kymmenen tyttöä, joista seitsemän perhetausta on monikulttuurinen.

Kyselylomaketutkimuksella ja ryhmähaastatteluilta saatu aineisto analysoitiin laadullisesti sisällönerittelyn ja teemoittelun avulla.

Kyselylomaketutkimus osoitti, että seksuaalikasvatuksen asiantuntijat pitivät Tytöstä naiseksi -opasta laadukkaana, asiantuntevana ja tarpeellisena.

Asiantuntijapalautteesta nousivat esiin oppaan kieleen, tietosisältöön ja maahanmuuttaja-näkökulmaan liittyvät mielipiteet. Oppaan kieltä kuvattiin toisaalta selkeäksi ja lämminhenkiseksi, mutta toisaalta sitä pidettiin liian vaikeana huonosti

suomea osaaville maahanmuuttajille. Oppaan tietosisältöä asiantuntijat kehuivat kattavaksi, monipuoliseksi ja asialliseksi. Erityisen kiinnostavina pidettiin kunniaan liittyvää väkivaltaa ja tyttöjen ympärileikkausta käsitteleviä osuuksia. Ryhmähaastatteluihin osallistuneet yläkouluikäiset tytöt pitivät Tytöstä naiseksi -opasta mielenkiintoisena ja tarpeellisena. Tytöt kehuivat oppaan kieltä sen rennosta, samaistumisesta tarjoavasta tyylistä ja pitivät erityisesti oppaassa käytetystä kysymys-vastaus-formaatista, jossa seksuaalikasvatuksen kysymyksiä käsitellään arkipäivän tilanteista lähtöisin. Myös asiantuntijat pitivät kysymys-vastaus-formaattia onnistuneena. Uutta tietoa yläkouluikäisille tytöille tarjosivat erityisesti ympärileikkausta käsittelevät osiot. Ryhmähaastatteluissa tytöt eivät pitäneet mitään osioita oppaasta tylsinä tai turhina. Nuoret toivoivat, että oppaassa olisi käsitelty enemmän esimerkiksi perhe- ja ystävyys-suhteisiin liittyviä kysymyksiä. Ryhmähaastatteluihin osallistuneet nuoret pitivät seksuaaliterveyteen liittyviä opaslehtisiä tarpeellisina, sillä he etsivät aiheeseen liittyvää tietoa mieluummin opaslehtisistä kuin internetistä. Palautteen perusteella Tytöstä naiseksi -oppaalle on tarvetta seksuaalikasvatuksen kentällä. Tulevaisuudessa olisi syytä harkita oppaan tai sen lyhennelmän kääntämistä tärkeimmille maahanmuuttajakielille, esimerkiksi somaliaksi.	
Avainsanat	seksuaalikasvatus, seksuaaliterveyden edistäminen, nuoret, maahanmuuttajat, opaslehtinen

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Nuorten seksuaalikasvatus Suomessa	2
2.1 Keskeiset käsitteet ja seksuaalikasvatuksen osa-alueet.....	2
2.2 Seksuaalikasvatuksen työnjako	6
2.3 Lehtiset seksuaalikasvatuksen tiedonlähteenä	8
3. Maahanmuuttajat ja seksuaalikasvatus Suomessa	14
3.1. Maahanmuuttajien seksuaaliterveys	15

3.2 Maahanmuuttajien seksuaalikasvatuksen erityispiirteitä.....	16
4. Tytöstä naiseksi -opas ja Tyttöjen Talo.....	19
4.1. Tyttöjen talon toiminta-ajatus.....	19
4.2 Tytöstä naiseksi -seksuaalikasvatusopas	19
5. Tutkimuksen toteutus ja menetelmät.....	19
5.1. Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite, tutkimuskysymykset ja toteutus.....	19
5.2 Kyselylomaketutkimus menetelmänä	21
5.3 Ryhmähaastattelu menetelmänä	23
5.4. Aineiston analysointi	25
6. Tulokset	26
6.1 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijoiden näkemyksiä Tytöstä naiseksi -oppaasta.	27
6.2 Yläkouluikäisten tyttöjen näkemyksiä Tytöstä naiseksi -oppaasta	29
7. Yhteenveto ja johtopäätökset.....	32
Lähteet:	35
Liitteet	

1. Johdanto

Nuorilla on oikeus tietoon seksuaalisuudesta. Nuori ihminen tarvitsee tietoa paitsi ehkäisy menetelmistä ja sukupuolitaudeilta suojautumisesta, myös seksuaalisuuden luonnollisuudesta ja nautinnollisuudesta. Seksuaalikasvatuksen tarkoitus on suojella lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehitystä ja tarjota hänelle sekä kognitiivisia että emotionaalisia kykyjä oman seksuaalisen identiteetin rakentamiseksi. Perheellä on keskeinen merkitys lapsen ja nuoren seksuaalikasvatuksessa. Ammattilaisten antama seksuaalikasvatus voidaan jakaa seksuaaliopetukseen, -valistukseen ja -neuvontaan. Suomessa seksuaalikasvatusta antavat mm. koulun, terveydenhuollon ja kolmannen sektorin ammattilaiset.

Tämän työn tarkoitus on koota ja analysoida palautetta Tytöstä naiseksi -seksuaalikasvatusoppaasta sitä käyttäneiltä seksuaalikasvatuksen ammattilaisilta sekä yläkouluikäisiltä tytöiltä. Työn tavoitteena on esittää palautteen pohjalta ideoita oppaan kehittämiseksi edelleen. Tytöstä naiseksi -opas on kumppanuushanke Tyttöjen Talon julkaisema, murrosikäisille tytöille suunnattu valistuslehtinen, joka on ideoitu erityisesti maahanmuuttajatyttöjen tarpeita vastaavaksi. Maahanmuuttajille suunnattua seksuaalikasvatusmateriaalia on ollut Suomessa saatavilla vain vähän. Väestöliiton tekemän, maahanmuuttajien seksuaaliterveyttä käsittelevän toimintasuunnitelman mukaan seksuaalikasvatuksessa käytettävien materiaalien tulisi olla kulttuurisensitiivisiä, selkokielisiä ja havainnollisia. Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla saattaa olla puutteita seksuaaliterveyteen liittyvissä perustiedoissa. Tyttöjen ympärileikkaus ja kunniaan liittyvä väkivalta ovat erityiskysymyksiä, joista on kaivattu oheismateriaalia paitsi jaettavaksi asiakkaille, myös seksuaalikasvatuksen ammattilaisten oman tietämyksen lisäämiseksi.

Tässä työssä seksuaalikasvatuksen ammattilaisten näkemyksiä Tytöstä naiseksi -oppaasta kartoitetaan kyselylomaketutkimuksella. Tärkeimpiä tutkimuskysymyksiä ovat: Miten asiantuntijat ovat käyttäneet opasta työssään? Kuinka laadukkaana vastaajat pitävät opasta? Mikä oppaassa on hyvää, entäpä huonoa? Kuinka opasta voisi kehittää edelleen?

Yläkouluikäisten tyttöjen mielipiteitä oppaasta selvitetään kahdessa ryhmähaastattelussa. Tärkeimpiä kysymyksiä ovat: Kuinka laadukkaana haastateltavat pitävät opasta? Mikä oppaassa on kiinnostavinta asiaa? Mikä oppaassa on hyvää, entäpä huonoa? Onko oppaassa haastateltaville uutta tietoa?

Kyselylomaketutkimuksen ja ryhmähaastattelujen tuottama aineisto analysoidaan laadullisesti teemoittelun avulla.

Työn teoriaosassa luodaan ensin katsaus seksuaaliterveyden ja seksuaalikasvatuksen peruskäsitteisiin sekä työnjakoon eri ammattilaisten välillä Suomessa. Opaslehtisiä seksuaalikasvatuksen välineenä käsitellään omassa alaluvussaan.

Työn kolmannessa luvussa valotetaan maahanmuuttajien seksuaaliterveyttä Suomessa sekä käsitellään monikulttuuriseen seksuaalikasvatukseen liittyviä erityispiirteitä. Neljännessä luvussa esitellään lyhyesti Tyttöjen Talon toiminta-ajatus ja kerrotaan tarkemmin Tytöstä naiseksi -oppaan synnystä ja sisällöstä.

Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite sekä tutkimuksen toteutus ja menetelmät esitellään omassa luvussaan. Tutkimustulosten raportointia seuraa yhteenveto, jossa ehdotetaan kehittämisajatuksia tulosten perusteella.

2. Nuorten seksuaalikasvatus Suomessa

2.1 Keskeiset käsitteet ja seksuaalikasvatuksen osa-alueet

Seksuaaliterveys on terveyden alakäsite. Seksuaaliterveyden useimmissa määrittelyissä ihminen nähdään kokonaisuutena, jonka hyvinvointiin kuuluvat psyykinen, fyysinen, sosiaalinen ja emotionaalinen ulottuvuus. Usein seksuaaliterveys määritellään Maailman terveysjärjestön WHO:n asettamien suuntaviivojen mukaisesti. Suomeksi määritelmän on esittänyt mm. Väestöliitto Seksuaaliterveyspoliittisessa ohjelmassaan. (Väestöliitto 2006: 9)

”Seksuaaliterveys on (WHO:n vuoden 2002 määritelmän mukaisesti) seksuaalisuuteen liittyvä fyysisen, emotionaalisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila; ei pelkästään sairauden, toimintahäiriön tai raihnaisuuden poissaoloa. Voidaan siis sanoa, että seksuaaliterveys käsittää kaikkea seksuaaliseen kehitykseen, sukupuolielämään ja sukupuolielimiin liittyvää. Hyvä seksuaaliterveys edellyttää positiivista ja kunnioittavaa näkökulmaa seksuaalisuuteen ja seksuaalisiin suhteisiin, samoin kuin halutessaan mahdollisuuden nautinnollisiin ja turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin vapaana pakottamisesta, riistosta ja väkivallasta. Jotta hyvä seksuaaliterveys voidaan saavuttaa ja ylläpitää, kaikkien ihmisten seksuaalioikeuksia tulee kunnioittaa, suojella sekä saattaa ne voimaan.”

Seksuaaliterveyteen liittyvät kiinteästi seksuaalioikeudet, jotka korostavat kunnioittavaa asennoitumista seksuaalisuuteen sekä vapaaehtoisuuden periaatetta seksuaalisuuden toteuttamisessa. Tämän työn kannalta olennaisimpia ovat nuorten seksuaalioikeudet. Kansainvälinen perhesuunnittelujärjestö IPPF on luonut Seksuaali- ja lisääntymisoikeuksien peruskirjan (1995), jonka pohjalta Väestöliiton asiantuntijat ovat muokanneet erityisesti suomalaisia nuoria koskevat seksuaalioikeudet (Väestöliitto 2011a). Poimin tähän työhön niistä mielestäni olennaisimpia (Väestöliitto 2011b):

Kaikilla maailman nuorilla on sukupuolesta, ihonväristä, seksuaalisesta suuntauksesta tai terveydentilasta riippumatta seksuaalisina olentoina seuraavat oikeudet:

Oikeus elämään

- * oikeus olla oma itsensä ja tehdä itsenäisiä päätöksiä sekä ilmaista mielipiteensä.*
- * oikeus nauttia omasta kehostaan ja seksuaalisuudestaan.*
- * vapaus uskonnollisten tekstien, uskomusten, aatteiden ja perinteiden rajoittavista tulkinnosta tai omaan kehoon puuttuvista loukkauksista seksuaalisissa asioissa.*

Oikeus nauttia seksuaalisuudesta

- * oikeus olla turvassa, valita vapaasti haluaako avioitua tai pysyä naimattomana sekä oikeus perhesuunnitteluun.*
- * oikeus seksuaaliseen suuntautumisensa mukaiseen tyydyttävään seksuaalisuuteen ja sukupuolielämään, kunhan ei vahingoita eikä alista ketään toista.*
- * oikeus saada riittävästi tietoa ja välineitä ehkäistäkseen suunnittelemattomia raskauksia .*

Oikeus tietoon seksuaalisuudesta

- * oikeus tietoon ehkäisymenetelmistä, sukupuolitaudeista ja omista oikeuksistaan .*
- * aikuisten tulee kertoa nuorille seksiin liittyvistä riskeistä sekä niistä menetelmistä, joilla riskejä voidaan välttää.*
- * nuorelle tulee tarjota myös tieto seksuaalisuuden luonnollisuudesta ja keinoista, joilla seksuaalista tyydytystä, onnellisuutta ja tasapainoa voi turvallisesti kokea.*
- * nuorille tarjotun tiedon tulee olla muodossa jonka he ymmärtävät.*

Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi

- * yhdenkään nuoren terveys ei saa vaarantua seksuaalisuuden vuoksi.*
- * aikuisten on järjestettävä nuorille riittävästi neuvontaa ja tiedotettava siitä.*

Oikeus seksuaaliterveydenhuoltoon

- * joka on luottamuksellista, korkeatasoista, ja johon nuorilla on varaa ja jota annetaan molemminpuolisella kunnioituksella.*
- * oikeus nopeasti saatavilla oleviin seksuaaliterveydenhuollon palveluihin, joissa heitä hoitavat nuoria kunnioittavat ja heidän kanssaan yhteistyön kykenevät aikuiset.*
- * nuorille tarjotut seksuaaliterveydenhuollon palvelujen tulee olla alueellisesti ja laadullisesti tasa-arvoisia.*

Väestöliiton mukaan seksuaaliterveyden edistämiseen liittyy seksuaalikasvatus, seksuaalisen kehityksen turvaaminen ja tukeminen, molempien sukupuolten arvostaminen, riittävän, ymmärrettävän ja ikätason mukaisesti jäsennellyn tiedon jakaminen sekä laadukkaat seksuaaliterveyspalvelut (Väestöliitto 2006: 9).

Seksuaalikasvatus on osa seksuaaliterveyttä. Maailman terveysjärjestön WHO:n Euroopan toimisto on muovannut yhteistyössä Saksan liittovaltion terveyskasvatuskeskuksen BZgA:n kanssa Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa -ohjeistuksen opetus- ja terveysalan viranomaisten ja asiantuntijoiden sekä poliitikkojen käyttöön. Standardeja on työstänyt kansainvälinen 19 asiantuntijan ryhmä. Suomesta mukana ovat olleet Dan Apter ja Raisa Cacciatore Väestöliitosta ja ohjeistuksen on kääntänyt suomeksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Seksuaalikasvatuksen yleiseurooppalaisissa standardeissa seksuaalikasvatus määritellään näin:

Seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan seksuaalisuuden kognitiivisten, emotionaalisten, sosiaalisten, vuorovaikutteisten ja fyysisten näkökohtien oppimista. Seksuaalikasvatus alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi nuoruuden ja aikuisuuden. Lasten ja nuorten kohdalla sen tavoitteena on tukea ja suojella seksuaalista kehitystä.

Seksuaalikasvatuksessa lapset ja nuoret hankkivat tiedot, taidot ja positiiviset arvot, joita he tarvitsevat ymmärtääkseen seksuaalisuuttaan ja nauttiakseen siitä, luodakseen turvallisia ja tyydyttäviä suhteita ja ottaakseen vastuuta omasta ja muiden seksuaaliterveydestä ja hyvinvoinnista. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010: 19)

Raija Nummelin on tutkimuksessaan arvioinut ja koonnut teini-ikäisten suomalaisnuorten arvioita seksuaalikasvatusmateriaaleista. Hänen määritelmänsä mukaan seksuaalikasvatus on ammatillista ja institutionaalista toimintaa. Sen sisältönä on seksuaalisuutta koskeva ymmärrys ja kokemus, ja päämääränä yksilöiden ja yhteisön seksuaalisen hyvinvoinnin edistäminen. (Nummelin 2000: 25)

Seksuaalikasvatuksen vaikuttavuutta on tutkittu Suomessa ja muissa Pohjoismaissa hyvin vähän (Liinamo 2004: 125). Arja Liinamo on tutkinut seksuaaliopetusta yläasteella ja nuorten seksuaaliterveystietoja. Liinamon mukaan seksuaaliterveyteen liittyvien tietojen oppimista voidaan jo pitää seksuaalikasvatuksen onnistumisen mittarina. Seksuaalikasvatusta tarvitaan myös vastavoimaksi seksualisoituneelle ja kaupalliselle mediakulttuurille. Esimerkiksi internetistä löytyvä, seksuaalisuuteen liittyvä materiaali on usein vääristynyttä, epätasa-arvoista ja erityisesti naisia halventavaa. Seksuaalikasvatus voi parhaimmillaan tarjota nuorille asiallista ja monipuolista tietoa, jonka avulla nuori voi oppia ja ymmärtää seksuaalisuuteen liittyviä asioita sekä muodostaa niistä

oman identiteettinsä rakennuspalikoita. (Liinamo 2004: 135; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010: 22)

Väestöliitto jakaa ammatillisen seksuaalikasvatuksen kolmeen osaan. Seksaalivalistus on suunnattu joukoille, se on yksisuuntaista ja sitä toteutetaan joukkoviestinnän avulla. Seksaaliopetus on ryhmäkohtaista ja pohjaa suunnitelmaan. Seksaalineuvonta puolestaan on henkilökohtaista, ja sen lähtökohtana ovat yksilön tarpeet ja häntä askarruttavat kysymykset. (Väestöliitto 2006: 10) Sama jako on esillä myös Nummelinin tutkimuksessa (Nummelin 2000).

Nummelinin mukaan seksuaaliopetuksella tarkoitetaan kouluissa opetussuunnitelman mukaan annettavaa, seksuaalisuutta käsittelevää opetusta. Seksaaliopetus läpäisee koko ikäluokan ja on siksi ainoa vaihe, jossa voidaan tavoittaa kaikki nuoret. Nummelinin mukaan laadukkaan seksuaaliopetuksen perustan rakentavat opetussuunnitelma ja opetusmenetelmät. Tutkimusten mukaan seksuaaliopetus, jossa käytetään yhteistoiminnallisia ja oppilaslähtöisiä menetelmiä oppilaiden kokemusmaailmasta käsin, on tuloksellisempaa kuin perinteinen opettajajohtoinen opetus. (Nummelin 2000: 26-27)

Seksaalivalistukselle puolestaan on ominaista yksisuuntaisuus ja henkilökohtaisen viestinnän puuttuminen. Sillä on mahdollista tavoittaa suuria joukkoja ja sen avulla voidaan välittää asiatietoja, oikoa väärinkäsityksiä ja tarjota virikkeitä seksuaalisuuden pohtimiseen. Näkyvin tapa toteuttaa seksuaalivalistusta ovat erilaiset valistuskampanjat. Kampanjat perustuvat usein lehtisiin, julisteisiin tai muuhun painettuun materiaaliin. (Nummelin 2000: 30-31). Nummelinin kymmenisen vuotta sitten julkaistun tutkimuksen jälkeen audiovisuaalisen seksuaalivalistuksen määrä on varmasti kasvanut huomasti. Nuoret etsivät tietoa ja keskustelumahdollisuuksia internetistä ja esimerkiksi Yle X -radiokanavan kesäkumikampanja on esimerkki valistuskampanjasta, jossa yhdistyvät joukkotiedotuksen, musiikkibisneksen ja perinteisen valistuskampanjan keinot.

Seksaalineuvonnan Nummelin määrittelee henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaksi seksuaalisuuteen liittyvien kysymysten käsittelemiseksi. Neuvonnassa avainasemassa ovat kouluterveydenhoitajat, ja neuvonta voi käynnistyä nuoren omasta tai ammattilaisen aloitteesta. Nuorten seksuaalineuvonnassa olennaisia seikkoja ovat luottamuksellisuus, asiantuntevuus, kiireettömyys ja ystävällisyys. Tutkimusten mukaan nuoret luottavat kouluterveydenhoitajiin seksuaaliterveyteen liittyvissä kysymyksissä. (Nummelin 2000: 28-30)

2.2 Seksaalikasvatuksen työnjako

Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma vuosille 2007-2011 linjaa, että nuorten tulisi saada apua ja neuvoja seksuaalisuutta koskeviin kysymyksiin helposti lähipalveluna (Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelma 2007: 31). Seksuaalineuvonta on valtakunnallisissa oppaissa määritelty ensisijaisesti koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tehtäväksi. Kouluterveydenhuollon henkilökunta tapaa oppilaita kahden kesken ja tuntee heidän tiedon ja tuen tarpeensa. Niinpä kouluterveydenhuolto vastaa erityisesti seksuaalikasvatuksen henkilökohtaisen seksuaalineuvonnan toteuttamisesta. (Kouluterveydenhuolto 2002: 54-55)

Koulun seksuaaliopetus kuuluu opetustoiminnan piiriin. Seksuaaliopetus kuului pakollisena peruskoulujen opetusohjelmaan vuodesta 1970 lähtien. Vuonna 1994 toteutetun opetussuunnitelmauudistuksen jälkeen kuntien ja koulujen oma vastuu opetussuunnitelmista lisääntyi, eikä valtakunnallisissa ohjeissa erikseen kiinnitetty huomiota seksuaalikasvatukseen. Taloudellinen lama, koulujen itsemääräämisoikeus seksuaaliterveysasioissa sekä seksuaaliterveyden palvelujen karsiminen johtivat seksuaaliopetuksen vähenemiseen kouluissa. Opetuksen toteutuksessa oli erittäin suuria koulukohtaisia eroja. (Liinamo 2005: 15-16)

2000-luvulla seksuaalikasvatuksen määrä ja laatu ovat kasvaneet. Koululainsäädäntöä uudistettiin 2000-luvun alussa ja se toi terveystiedolle itsenäisen oppiaineen aseman. Terveystietoa opetetaan itsenäisenä oppiaineena peruskoulussa vuosiluokilla 7-9. Seksuaaliterveys ja siihen liittyvät teemat on mainittu yhdeksi keskeisistä oppisisällöistä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. (Opetushallitus 2004: 201.) Opetushallituksen opettajille suunnatussa verkkopalvelussa on saatavilla kattavasti materiaalia seksuaaliterveyden käsittelemiseen kouluopetuksessa (Opetushallitus 2007).

Osmo Kontula ja Henna Meriläinen ovat tutkineet peruskoulun yläasteen seksuaalikasvatusta ja 8. luokan oppilaiden seksuaaliterveystietoja. Vuonna 2006 kerättyjä tietoja on verrattu vuosina 1996 ja 2000 tehtyihin tutkimuksiin. Otannat ovat kattavia: oppilaiden tietotestiin vastasi yli 30 000 kahdeksaluokkalaista ja opettajien näkemyksiä kerättiin 400-500 koulusta. Terveystiedon oppiaineen ansiosta seksuaalikasvatukseen käytetyt tuntimäärät olivat selkeästi lisääntyneet vuodesta 1996 vuoteen 2006, mutta erikseen tytöille ja pojille annettu seksuaaliopetus oli vähentynyt. Vuonna 2006 noin kymmenesosa kouluista oli käyttänyt seksuaaliopetuksessaan ulkopuolista asiantuntijaa. Koululaisten vastaukset seksuaaliterveystietokilpailussa kertovat, että tiedot seksuaaliterveydestä paranivat kolme prosenttiyksikköä vuodesta 2000 vuoteen 2006. Jälkimmäisessä tutkimuksessa oppilaat vastasivat oikein 69 prosenttiin kysymyksistä. Tyttöjen tiedot olivat molemmissa tutkimuksissa huomattavasti poikia paremmat. Merkilläpantavaa on, että

molemmilla sukupuolilla oli keskimäärin huonot tiedot seksuaalista kanssakäymistä ja sukupuolitauteja koskevista asioista. Näihin kysymyksiin vastasi oikein vain vähän yli puolet koululaisista. Tutkimuksessa koulumenestys korreloi seksuaaliterveystietojen kanssa: huonosti koulussa viihtyvillä ja pärjäävillä nuorilla oli muita heikommat seksuaalitiedot. (Kontula & Meriläinen 2007: 123-129)

Julkisen seksuaalivalistuksen määrää on Suomessa vähennetty. Tällä hetkellä Suomessa ei ole mitään järjestelmällistä väestölle suunnattua tiedotusta tai kampanjointia seksuaaliterveyteen liittyvistä asioista. 1980- ja 1990-lukujen taitteissa Sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti laajan valistuskampanjan, jossa kaikille 16-vuotiaille (myöhemmin myös 15-vuotiaille) lähetettiin seksuaalivalistuslehti mukanaan kondomi ja kirje vanhemmille. Tämä käytäntö lopetettiin vuonna 2004. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma linjaa, että lehden jakelu olisi tarpeen käynnistää uudelleen. Tällä hetkellä julkisen hallinnon kentässä ei kuitenkaan ole toimijaa, jonka tehtäviin kuuluisi väestön valistus seksuaali- ja lisääntymisterveyden kysymyksissä (Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelma 2007: 41)

Kolmannen sektorin rooli seksuaaliterveyden edistämisessä onkin kasvanut jatkuvasti 1990-luvulta lähtien. Järjestöt toimivat yhä useammin verkostoituneena yhteen julkisten palvelujen kanssa, ja kolmannen sektorin toimijat osallistuvat myös koulujen terveyskasvatuksen kehittämiseen ja toteuttamiseen. (Liinamo 2005: 16). Koulujen seksuaaliopetusta koskevan tutkimuksen mukaan koulujen vierailukäynnit seksuaaliterveys- ja nuorisopalveluihin kuitenkin vähenivät tuntuvasti vuodesta 1996 vuoteen 2006 – vastoin opettajien toiveita. Vierailukäynteihin kaivattiin lisää rahaa ja resursseja, myös oppitunneille kaivattiin lisää asiantuntijoiden vierailuita (Kontula & Meriläinen 2007: 51, 55).

Keskeisimpiä nuorten seksuaaliterveyden edistämiseksi toimivia järjestöjä ovat esimerkiksi Väestöliitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Aids-tukikeskus, Seta ry, Tukinainen ja Tyttöjen Talo. Järjestöt tuottavat ja toimittavat kouluille seksuaalikasvatusmateriaalia, pitävät seksuaalikasvatuksen oppitunteja ja järjestävät vierailukäyntejä. Esimerkiksi Tyttöjen Talo ei kuitenkaan pysty vastaamaan kaikkiin pyyntöihin seksuaalikasvatuksen oppitunneista. Järjestöjen toimintatapa on usein projektilähtöinen, mikä merkitsee katkonaisuutta myös työn rahoituksessa.

2.3 Lehtiset seksuaalikasvatuksen tiedonlähteenä

Lehtisiä käytetään nuorten seksuaalikasvatuksessa monin eri tavoin. Niitä tuottavat paitsi julkisen ja kolmannen sektorin toimijat, myös yksityiset yritykset, kuten lääketehtaat. Nuoret saavat lehtisiä käyttöönsä kouluopetuksen yhteydessä, terveydenhoitajan vastaanotolta tai ehkäisyneuvoloista sekä erilaisista tapahtumista, kuten festivaaleilta. Lehtiset ovat pitkään olleet seksuaalivalistuksen keskeinen tiedonlähde. (Nummelin 2000: 35-36) Väestöliitto ja sosiaali- ja terveysministeriö ovat perinteisesti tuottaneet olennaisen osan nuorten seksuaalivalistuslehtisistä (Nummelin 2000: 55).

Lehtisiä voidaan hyödyntää seksuaalikasvatuksessa monin eri tavoin. Niitä voidaan käyttää keskustelun avaajina ja virittäjinä, käsiteltävien asioiden "muistilistana" tai idealippaana. Nuoret voivat palata kirjalliseen materiaaliin yhä uudelleen ja näin syventää tietämystään. Tutkimusten mukaan esimerkiksi peruskoulun opettajat ja koulujen terveydenhoitajat käyttävät lehtisiä paljon seksuaalikasvatustyössä. (Nummelin 2000: 35-37)

Kontulan ja Meriläisen tutkimuksen mukaan vuonna 2006 puolet kouluista oli jakanut oppilailleen seksuaaliasioita käsitteleviä esitteitä. Esitteiden jakaminen oli vähentynyt kymmenessä vuodessa parinkymmenen prosenttiyksikön verran. Noin 90 prosenttia kouluista kertoi hyödyntäneensä opetuksessaan sähköistä tietolähdettä, kuten internetiä, tv-ohjelmia tai filmejä. (Kontula & Meriläinen 2007: 51-52) Voidaankin ajatella, että internetin merkitys seksuaalikasvatuksessa on kasvanut. Sekä koulujen opettajat että nuoret etsivät tietoa internetistä. Haasteena on opastaa etenkin nuoret luotettavan tiedon äärelle verkossa. Netistä löytyvien materiaalien voidaan ajatella toimivan samalla tavalla kuin opaslehtisten. Internetissä tieto on kuitenkin hajallaan ja sen laatu vaihtelee – sitä paitsi seksuaalisuuteen liittyvät hakusanat johdattavat surffailijan helposti pornosivuille. Opaslehtisen hyvä puoli on, että nuori voi säilyttää paperille painetun opaslehtisen ja palata siihen halutessaan uudelleen.

Heidi Selin on tutkinut terveyskasvatuksen gradussaan internetiä varhaisnuorten seksuaaliterveystiedon lähteenä. Tutkimus tehtiin kyselylomakkeella alakoulun viidesluokkalaisille (n58). Vastaajista 14% tytöistä ja 26% pojista oli etsinyt seksuaalisuuteen liittyvää tietoa internetistä. Tytöistä 52 % ja pojista 69 % oli joutunut internetissä tahattomasti pornosivustoille. Tarkoituksella niille oli hakeutunut kuudennes tytöistä ja puolet pojista. (Selin 2009: 43-46) Varhaisnuoret toivoivat selkeää ohjeistusta siihen, miltä sivuilta tietoa kannattaa etsiä. Selinin mukaan toive kuvaa seksuaalisuuteen liittyvän tiedon hajanaisuutta internetissä. (Selin 2009: 58)

Kontulan ja Meriläisen tutkimuksen mukaan esitteille on edelleen kysyntää seksuaalikasvatuksessa. Vaikka esitteiden jakaminen kouluissa oli vähentynyt, toivoivat lähes kaikki kyselyyn vastanneet

opettajat seksuaaliopetuksena tueksi esitteitä, videoita ja DVD:itä. Verkkomateriaalia ja CD-romppuja kaipasi neljä viidesosaa. Toiveissa oli myös tapauskertomuksia sisältävä kirja keskustelun virittämiseksi sekä aineistoa erityiskysymyksistä, kuten materiaalia tyttöjen kehon koskemattomuudesta ja itsensä arvostamisesta. (Kontula & Meriläinen 2007: 54-55)

Sari Laakso on tutkinut terveystieteiden gradussaan ryhmähaastatteluilla 9-luokkalaisten nuorten toiveita koulun seksuaaliopetuksesta. Nuoret olivat kokeneet koulun seksuaaliopetuksen osittain liian informatiivisena valistuksena. Kaikki haastatellut ryhmät halusivat opetusta myös seksuaalisuuden tunne-ulottuvuudesta. Opetusmenetelmistä nuoret arvostivat eniten keskustelua ja videoita. Kotiin postitettua tietolehtistä, jonka nimeä ei tutkimuksessa mainittu, nuoret pitivät lapsellisena, koska se sisälsi tietoa esimerkiksi deodorantin käytöstä. (Laakso 2008: 40-45, 56)

Nuoret toivoivat monipuolisia opetusmenetelmiä seksuaalikasvatuksessa myös Sari Järvisen terveystieteiden gradun mukaan. Järvinen tutki kyselylomakkeella lukiolaisten käsityksiä yläkoulun seksuaaliopetuksesta (n57). Nuoret toivoivat mm. terveydenhuoltoalan asiantuntijoita vierailijoiksi kouluun sekä opintokäyntejä terveydenhuollon yksiköihin. Kirjasten, lehtisten, dvd-nauhojen ja tietokoneen hyödyntämistä opetuksessa pidettiin mielekkäänä, mutta opetukseen toivottiin uudempia videoita. Myös keskustelua ja esimerkiksi draamaa pidettiin sopivina opetusmetodeina. (Järvinen 2007: 54-55)

Arja Liinamon tutkimuksen mukaan koulun seksuaaliopetus ja kotiin lähetetty valistuslehti täydensivät toistensa vaikutusta seksuaalikasvatuksessa. Kotiin lähetetyn valistuslehden lukeminen paransi nuorten seksuaaliterveystietoja. (Liinamo 2005: 70)

Raija Nummelin on koonnut yhteen tuloksia useista tutkimuksista, joiden mukaan nuoret lukevat sangen tarkkaan saamiaan seksuaaliterveyteen liittyviä lehtisiä etenkin, kun niissä kerrotaan saajalle henkilökohtaisesti tärkeästä asiasta. Nuoret myös suhtautuvat myönteisesti lehtisten saamiseen ja niitä pidetään hyödyllisinä ja tarpeellisina. Huolellisesti suunnitelluilla ja kohdennetuilla lehtisillä voidaan lievittää tietämättömyydestä ja väärinkäsityksistä aiheutuvaa ahdistusta ja pelkoa. (Nummelin 2000: 48-50)

Tuula Kolari on hoitotieteiden gradussaan tutkinut toisen asteen oppilaitoksessa opiskelevien täysi-ikäisten nuorten kokemuksia terveydenhoitajan toteuttamasta seksuaalikasvatuksesta. Aineisto kerättiin esseekirjoituksilla (n40) ja ryhmähaastattelulla (n5). Tutkittavat olivat yksimielisiä siitä, että seksuaalikasvatukseen liittyvä materiaali on hyödyllistä ja tarpeellista. Nuoret kokivat erilaiset

vihkoset hyödyllisiksi ja pitivät hyvänä, että niihin voi palata uudelleen, kun asia tuntuu ajankohtaiselta. Tytöt arvostivat kirjallisia oppaita poikia enemmän. (Kolari 2007: 39)

Nummelin on koonnut joukon tutkimuksia, joiden perusteella lehtisissä käytetään usein vaikeampaa kieltä kuin mitä niiden kohderyhmään kuuluvat pystyvät kunnolla lukemaan ja ymmärtämään. Toisaalta taas esimerkiksi aikaisemmin jokaiselle 16-vuotiaalle nuorelle lähetetty *Sixteen*-lehtistä nuoret lukijat luonnehtivat helppolukuisiksi tai jokseenkin helppolukuisiksi. Tyypillistä seksuaalivalistukseen liittyville lehtisille on, että niiden taso vaihtelee. (Nummelin 2000: 52-55, 62)

Raija Nummelin on kerännyt palautetta koko ikäluokalle suunnatuista seksuaalivalistuslehtisistä peruskoulun 9-luokkalaisilta (n 134). Informantit kuvailevat lehtisiä tiedonvälineinä ”hyödyllisiksi ja tarpeellisiksi”, sillä niissä kerrotaan ”kaikille tarpeellista tietoa”. Toisaalta 9-luokkalaist kokivat, että samaa tietoa pursuaa joka tuutista. Lehtisissä ”jankataan samoja asioita” ja niissä ”läpätetään 1 kerta, 1 kerta, kortsu, kortsu”. (Nummelin 2000: 96-97) Kaiken kaikkiaan Nummelin linjaa, että lehtiset ja lehtisin toteutettu seksuaalikasvatus vastasivat puutteellisesti nuorten tarpeita ja toiveita. Asioita käsiteltiin nuorten mielestä yleensä suppeasti ja pintapuolisesti, vaikka he pitivät lehtisiä yleisesti tärkeinä ja tarpeellisina. Nuoret kaipasivat lisää erityisesti kokemuksellista ja näkemyksellistä tietoa. Nummelin toteaa, että lehtiset ovat tärkeä tiedonlähde erityisesti nuorille, jotka ottavat asioista selvää mieluummin lukemalla kuin keskustelemalla ja kyselemällä. Nuoret voivat tutustua lehtisiin omalla ajallaan vailla sosiaalisia ryhmäpaineita. Jos ja kun lehtiset käsittelevät lähinnä ehkäisyä ja sukupuolitauteja, saattaa kuva seksuaalisuudesta muodostua niiden perusteella suppeaksi: seksi merkitsee ainoastaan raskaus- ja sukupuolitautilähtöä. Tällainen käsittelytapa voi lisätä nuorten seksuaalista pelokkuutta ja ahdistusta. (Nummelin 2000: 151-156)

Nummelinin tutkimus vahvistaa aiempien tutkimusten tulokset, joiden mukaan nuoret suosivat yleisilmeeltään värikästä ja valoisaa materiaalia. Kielen pitäisi olla helppolukuista ja selkeää ja liiallista virallisuutta, ”kuivuutta ja nuivuutta” tulisi välttää. Yksinkertainen, ymmärrettävä kieli houkuttelee lukemaan. Slangi tai päälle liimatun nuorisoläheinen kielenkäyttö voi aiheuttaa nuorissa lukijoissa vastareaktion. Myönteinen sanoma on usein tehokkaampi kuin kielteinen ja pelkoa herättävä. (Nummelin 2000: 116-119)

3. Maahanmuuttajat ja seksuaalikasvatus Suomessa

3.1. Maahanmuuttajien seksuaaliterveys

Suomeen muuttaa vuosittain kasvava määrä ulkomaalaisia henkilöitä samalla, kun maasta pois muuttavien ulkomaalaisten osuus on pieni. Monikulttuurisuus siis lisääntyy yhteiskunnassamme. Vuonna 2009 Suomeen muutti 26 699 ulkomaalaista ja nettomaahanmuutto oli 14 548 henkeä. Suurimmat ulkomaalaisryhmät Suomessa ovat venäläiset, virolaiset, ruotsalaiset ja somalialaiset. Suomen kansalaisuuksia ovat saaneet vuonna 2009 eniten järjestyksessä venäläiset, somalialaiset, irakilaiset ja afganistanilaiset. (Tilastokeskus 2011)

Väestöliitto laati Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimeksiannosta vuonna 2009 toimintasuunnitelman maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisestä Suomessa. Lähivuosina on aikuistumassa ja perheitä perustamassa kasvava joukko monikulttuurisia nuoria, joiden toinen vanhempi tai vanhemmat ovat muuttaneet ulkomailta. Heidän erityiset seksuaali- ja lisääntymisterveyskysymyksensä tulevat koko ajan ajankohtaisemmiksi. (Väestöliitto 2009: 5)

Selvityksen mukaan maahanmuuttajien seksuaaliterveyteen konkreettisesti vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi sosioekonominen asema lähtömaassa ja Suomessa, koulutus ja kielitaito, ikä, sukupuoli, perhetilanne sekä kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Kulttuurinen kuilu maahanmuuttajaperheessä vanhempien ja Suomessa syntyneiden lasten välillä voi olla suuri. Suomessa puhutaan seksuaalisuudesta ja siihen liittyvästä tiedosta suhteellisen avoimesti toisin kuin useimmissa kolkissa maailmaa. Erityisesti naisen seksuaalisuuteen liittyy kulttuurisesti sensitiivisiä seikkoja, koska oman ryhmän naisten käyttäytymistä voidaan pitää koko ryhmän kunnian vertauskuvana. Näistä syistä nuorten ja erityisesti nuorten naisten seksuaaliterveys vaatii huomiota. (Väestöliitto 2009: 11)

Nuorten maahanmuuttajatyttöjen ja -naisten tilannetta on kuitenkin mahdotonta lähestyä perhekokonaisuudesta irrallaan, sillä ulkopuolisten puuttuminen seksuaalikysymyksiin koetaan helposti uhkaavana. Luottamuksen kasvattaminen ja aito dialogi ovat ainoita tehokkaita keinoja nuorten maahanmuuttajien seksuaaliterveyden edistämiseksi. (Väestöliitto 2009: 11).

Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista Suomessa on hyvin vähän yleistettävää tutkimustietoa (Väestöliitto 2009: 11). Aborttien yleisyydessä on suuria vaihteluita eri maahanmuuttajaryhmien välillä, ja ehkäisyn käytöstä ei ole kattavaa tietoa.

Seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvän väkivallan yleisyydestä maahanmuuttajien keskuudessa on epäsuoria viitteitä turvakotien asiakkuuksien ja poliisin tietoon tulleiden rikosilmoitusten kautta. Sukupuolitautilien yleisyydestä ei ole tietoa, mutta itäisestä, keskisestä ja läntisestä Afrikasta kotoisin olevien naisten keskuudessa ympärileikkaukset ovat yleisesti naisten terveyttä heikentävä tekijä. (Väestöliitto 2009: 20)

3.2 Maahanmuuttajien seksuaalikasvatuksen erityispiirteitä

Monikulttuurisuuden huomioiminen on Väestöliiton selvityksen mukaan haaste koulujen seksuaalikasvatuksessa. Maahanmuuttajataustaisille tytöille ja pojille tulisi kouluissa turvata asianmukainen ja sensitiivinen seksuaalikasvatus, jonka avulla heidän fyysinen ja psyykinen omanarvontuntonsa voi vahvistua. (Väestöliitto 2009: 21, 24)

Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma vuodelta 2006 kiinnittää huomiota ammattilaisten koulutukseen seksuaalikasvatuksessa. Ohjelman mukaan ammattilaiset tarvitsevat tietoa ja asennekasvatusta esimerkiksi kulttuurivähemmistöjen uskonnoista ja tavoista, tyttöjen ympärileikkauksesta, siihen liittyvistä riskeistä ja lainsäädännöstä sekä siitä, kuinka kohdata ympärileikkausta harjoittavassa yhteisössä varttunut maahanmuuttaja. Tietoa tarvitaan myös maahanmuuttajien seksuaaliterveystiedon tasosta ja laadusta sekä seksuaalisuuteen liittyvistä uskomuksista, tabuista ja tavoista. (Väestöliitto 2006: 35)

Seksuaaliterveyspoliittisen ohjelman mukaan maahanmuuttajille suunnatussa materiaalissa tulisi erityisesti huomioida mahdollinen perustiedon puute sekä aikuisten että nuorten keskuudessa. Maahanmuuttajanuorten tulisi saada sama informaatio kuin muidenkin nuorten, mutta kieli- ja käsiteongelmat on ratkaistava seksuaalikasvatustilanteissa. Nuoret maahanmuuttajat kaipaavat tukea myös perheen kulttuurin ja valtakulttuurin normien väliseen ristiriitaan, esimerkiksi kysymykseen esiaviollisesta seksistä. (Väestöliitto 2006: 35)

Maahanmuuttajien seksuaaliterveyden edistämistä käsittelevän toimintasuunnitelman teon yhteydessä Väestöliiton asiantuntijat haastattelivat maahanmuuttajatyötä tekeviä sekä maahanmuuttajajärjestöjen edustajia. Lähes kaikki vastanneet toivat esiin kielelliset ja kulttuuriset haasteet seksuaalikasvatuksessa. Haastateltavien mukaan on yleistä, että seksuaaliterveyteen liittyvistä asioista ei puhuta kotona tai kaveripiirissäkään. Seksuaalikasvatus nähdään negatiivisena, koska sen katsotaan edustavan uhkaavaa länsimaalaistumista. (Väestöliitto 2009: 26-27)

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että maahanmuuttajanuorille on olemassa matalan kynnyksen palveluita. Seksuaalikasvatuksen tueksi kaivattiin kirjallista ja muulla tavoin esitettyä oheismateriaalia. Sen pitäisi olla kulttuurisensitiivistä, selkokielistä ja havainnollista. Käännösversiot suomalaisista oppaista eivät välttämättä ole käyttökelpoisia, koska maahanmuuttajien käsitteistö ei vastaa suomalaista käsitteistöä. Tämä täytyy huomioida myös internet-palveluita kehitettäessä. Esimerkiksi ympärileikatuille tytöille ja naisille kaivattiin erityismateriaalia. (Väestöliitto 2009: 29-30)

Toimintasuunnitelmaa varten haastatellut asiantuntijat ja maahanmuuttajajärjestöjen edustajat pitivät tärkeänä, että kolmannen sektorin palveluita tuetaan (esim. Tyttöjen Talo, Väestöliitto, Aidstukikeskus, TukiNainen ja MoniNaisten Talo), ja niissä saatuja kokemuksia maahanmuuttajien kohtaamisesta voitaisiin levittää ympäri maata esimerkiksi koulutuksen tai materiaalin muodossa. (Väestöliitto 2009: 34)

Tuula Martikainen-Ata ja Tanja Vesivalo ovat kättilökoulutuksen opinnäytetyössään keränneet Helsingissä maahanmuuttajien kanssa työskentelevien kolmannen sektorin asiantuntijoiden näkemyksiä seksuaalikasvatustilanteista. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluilla (n5). Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajatyttöjä kiinnostavat pääasiassa samat teemat kuin muitakin nuoria. Kuitenkin maahanmuuttajanuorten elämänhistoriassa saattaa olla piirteitä, jotka vaikuttavat myös seksuaalikasvatuksessa. Haastateltavat mainitsivat tällaisiksi kokemuksiksi trauma- ja väkivaltakokemukset ja tyttöjen ympärileikkauksen. Kontaktin hakeminen ja luottamuksen rakentaminen asiantuntijoihin vaatii maahanmuuttajanuorilta enemmän aikaa. (Martikainen-Ata & Vesivalo 2008: 20-21)

Martikainen-Atan ja Vesivalon haastatteluissa asiantuntijat nimesivät tekijöitä, jotka vaikuttavat ulkoapäin maahanmuuttajanuoriin ja muokkaavat heidän asenteitaan seksuaalikasvatusta kohtaan. Yksi keskeisimmistä vaikuttajista on perhe – kuten todetaan myös Väestöliiton selvityksissä. Perheen vaikutus voi näkyä esimerkiksi niin, ettei nuori saa osallistua koulun seksuaalikasvatustunnille tai että maahanmuuttajatyttö on vaikea säilyttää ehkäisyvälineitä kotona salassa perheeltä. (Martikainen-Ata & Vesivalo 2008: 20)

Anne Alitolppa-Niitamo on tutkinut somalialaisten nuorten siirtymävaiheita mm. luokkahuone-etnografian avulla helsinkiläisellä yläasteella. Somalialaiset ovat suurin islaminuskoinen maahanmuuttajaryhmä Suomessa. Alitolppa-Niitamo toteaa, että eläminen vieraassa kulttuurissa vahvistaa uskonnon merkitystä identiteetin rakentamisessa. Monet Suomessa asuvat somalialaiset kokevat itsensä ensisijaisesti muslimeiksi ja vasta sen jälkeen somalialaisiksi. Kun ryhmän sisällä käydään keskustelua oikean ja väärän rajoista uudessa kulttuurissa, on uskonnolla keskeinen

merkitys. Erityisesti naisten asema perheessä ja yhteisössä sekä lasten ja vanhempien väliset suhteet ovat konfliktiherkkiä alueita. Maahanmuuttajat joutuvat uuteen maahan tullessaan väistämättä ainakin jossain määrin muovaamaan kulttuurisia käsityksiään ja tapojaan. Usein nuoret ottavat vanhempiaan nopeammin vaikutteita uudesta kulttuurista, mikä voi aiheuttaa ristiriitoja perheen sisällä. (Alitolppa-Niitamo 2003: 22-25)

Heli Niemelä on kerännyt teemahaastatteluilla tietoa 11-19-vuotiaiden somalialaistytöjen käsityksistä suomalaisista tytöistä (n8). Tutkimuksen perusteella suomalainen kulttuuri ja erityisesti suomalaisten nuorten elämä näyttäytyvät somalialaisille tytöille negatiivisina ilmiöinä, joista halutaan erottautua. Tytöt esimerkiksi kritisoivat vanhempien auktoriteetin kyseenalaistamista suomalaisessa kulttuurissa. Somalialaisilla vanhemmilla on suuri merkitys lasten elämänvalintojen ohjaamisessa, ja esimerkiksi avioliitolle halutaan vanhempien hyväksyntä. Uskonto on tyttöjen elämässä keskeinen vaikuttaja arkipäiväisissäkin tilanteissa. Haastateltavat tytöt korostavat omaa vastuutaan seksuaalisesta kunniastaan, johon myös koko perheen ja suvun kunnia on sidoksissa. Tytön on suojeltava seksuaalista koskemattomuuttaan suojellakseen suvun kunniaa. Niemelän haastattelemat tytöt pitivät sukupuolisen koskemattomuuden vaalimista kulttuurisena kunniatehtävänä. (Niemelä 2003: 93-99, 102-103)

Koulun seksuaalikasvatusta koskevan tutkimuksen mukaan yhteentörmäyksiä seksuaalikasvatusasioissa koulun ja vieraasta kulttuurista kotoisin olevan perheen välillä on ollut vuonna 2006 noin joka kymmenennessä koulussa. Usein yhteentörmäykset ovat liittyneet siihen, että maahanmuuttajataustainen oppilas tai hänen vanhempansa ovat kritisoineet koulun sääntöjä, seksuaaliopetusta tai sen sisältöjä. Esimerkiksi näkemykset naisen asemasta, seurustelusta ja ehkäisystä ovat aiheuttaneet erimielisyyksiä. Jotkut oppilaat eivät osallistuneet lainkaan koulun seksuaaliopetukseen, jotkut puolestaan kieltäytyivät käsittelemästä tiettyjä aiheita. (Kontula & Meriläinen 2007: 54)

Maahanmuuttajanuorten ja heidän vanhempiensa välinen kulttuurinen konflikti on tosiasia, josta on olemassa vain vähän tutkittua tietoa. Helsingin Sanomien haastattelema Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin toiminnanjohtaja Pia Metsähuone sanoo, että kunniaan liittyvä väkivalta on arkea tuhansille tytöille Suomessa. Arvio uhrien määrästä perustuu MLL:n hankkeissa kerättyyn tietoon ja väestövertailuun Ruotsin kanssa. HS:n haastattelema 17-vuotias tyttö kertoo arjestaan, jossa isä kontrolloi kaikkia tytön liikkeitä ja ihmissuhteita, kieltää seurustelun ja vaatii ehdotonta siveyttä. (Kuokkanen Katja, HS, 27.2.2011)

4. Tytöstä naiseksi -opas ja Tyttöjen Talo

4.1. Tyttöjen talon toiminta-ajatus

Helsingin tyttöjen talo on Suomen ensimmäinen naistietoisien tyttötyön keskus, jossa kehitetään sukupuolisensitiivistä tyttötyötä. Tavoitteena on tukea tyttöjen ja nuorten naisten kasvua itsensä näköisiksi naisiksi yhteisöllisyyttä arvostavassa ilmapiirissä. Talon kohderyhmää ovat 10-28-vuotiaat suomalaiset ja monikulttuuriset tytöt ja naiset. (Kalliolan nuoret 2011)

Helsingin Tyttöjen talolla järjestetään avoimen, olohuone-tyyppisen toiminnan lisäksi harrastusryhmiä sekä suljettuja ja avoimia vuorovaikutteisia tyttöryhmiä. Talolla toimii myös Pop in -seksuaaliterveysvastaanotto, johon tytöt voivat tulla ilman ajanvarausta puhumaan seksuaaliterveyteen liittyvistä kysymyksistä. (Tyttöjen talo 2011)

Vuonna 2009 Tyttöjen talon asiakkaina oli yksilöllisesti ja ryhmätoiminnan kautta tuettuja nuoria yhteensä 1258. Näistä pitkäkestoisesti ja suunnitelmallisesti tuettuja oli 452 tyttöä ja nuorta naista. Käyntikertoja oli 7267. Aktiivisina toimintakuukausina käyntikertoja oli vajaa 1000. (Kalliolan nuoret ry: 7)

Tyttöjen Talo on edelläkävijä monissa seksuaaliterveyteen liittyvissä kehityshankkeissa. Talo on tuottanut yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa seksuaaliterveyteen liittyvää materiaalia ja luonut uusia toimintamalleja seksuaaliterveyden edistämiseksi. Monikulttuurinen tyttötyö on osa talon perustoimintaa.

4.2 Tytöstä naiseksi -seksuaalikasvatusopas

Tytöstä naiseksi -seksuaalikasvatusopas on 38-sivuinen opasvihkonen, jossa kerrotaan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ja murrosiän kehityksestä. Opas on syntynyt Tyttöjen talon, Metropolia Ammattikorkeakoulun, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Helsingin kaupungin terveyskeskuksen yhteistyönä, ja oppaan ovat kirjoittaneet osana kättilöopintojaan Aino Karla, Heidi Kytöaho ja Mariam Laurén. Asiantuntijaryhmän kommenttien ja kielentarkastuksen jälkeen opas julkaistiin marraskuussa 2009, ja alkuvuodesta 2011 lähtien se on ollut luettavissa myös internetissä Väestöliiton Kasvun kumppanit -sivustolla (<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/ff68a1f2-5b50-4f66-bb5e-7582b5d0a4f7>)

Opas on syntynyt maahanmuuttajatyttöjen tarpeista. Tyttöjen Talon arjessa on huomattu, että maahanmuuttajatyöille suunnatulle seksuaalikasvatusmateriaalille on tarvetta. Talon monikulttuurisissa tyttöryhmissä seksuaalikasvatukselliset kysymykset nousevat esiin jatkuvasti. Seksuaalisuutta on käsitelty esimerkiksi niin, että tytöt ovat saaneet anonyymisti esittää aiheeseen liittyviä kysymyksiä. Esille nousseet kysymykset osoittavat, että maahanmuuttajatyttöjen kysymykset poikkeavat suomalaissyntyisten tyttöjen kysymyksistä. Esimerkiksi tietotaso on usein alhaisempi, eikä tytöillä välttämättä ole käsitystä vaikkapa lisääntymisen perusasioista. Tyttötyötä tekevien asiantuntijoiden mukaan etenkin muslimiyhteisöstä tulevat tytöt saattavat perustella tietämättömyyttään sillä, ettei koulun seksuaaliopetus kosketa heitä. Kuitenkin seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset, kuten seurustelu, raskauden ehkäisy ja avioliitto kiinnostavat maahanmuuttajatyttöjä. Tyttöjen esittämien kysymysten pohjalta syntyi idea koota seksuaalikasvatusopas nimenomaan maahanmuuttajatyttöjen tarpeita ajatellen. Tytöstä naiseksi -opas on pioneerityötä: maahanmuuttajille suunnattua seksuaalikasvatusmateriaalia ei ole juurikaan saatavilla, ja myös Väestöliiton maahanmuuttajien seksuaaliterveyttä käsittelevässä selvityksessä materiaalin tarve on nostettu esiin. Myöskään seksuaalikasvatusta toteuttavalla ammattihenkilöstöllä ei välttämättä ole tietoa maahanmuuttajien seksuaalikasvatukseen liittyvistä erityiskysymyksistä. Tässä mielessä opas on suunnattu myös asiantuntijoille seksuaalikasvatustyön tueksi. (Anne Väisäsen ja Heli Koivulan haastattelu 27.1.2011)

Oppaassa käsitellään tavallisia seksuaaliterveyteen liittyviä asioita: kuukautisia, ehkäisyä, kehollisuutta ja seurustelua. Maahanmuuttaja-näkökulma nousee esille lähinnä tyttöjen ja naisten ympärileikkauksesta sekä kunniaan liittyvästä väkivallasta kertovissa osuuksissa. Oppaan loppuun on listattu yhteystietoja paikkoihin, joista väkivaltaa kokeneet tytöt ja naiset voivat hakea apua.

Tietosisältö oppaassa on laaja. Lehtisessä on sekä tiiviitä informaatio-osuuksia että kysymys-vastausmuotoon rakennettuja ”tapauskertomuksia” ja tyttöjen omia kysymyksiä. Oppaan tekijät ovat keränneet ja niputtaneet yhteen maahanmuuttajatyttöjä askarruttavia asioita: Sattuuko seksi ja voiko siitä nauttia? Miten ympärileikkaus vaikuttaa seksuaalisuuteen? Voiko tamponin käyttö olla vaarallista? Mitä on seksuaalinen väkivalta?

Maahanmuuttaja-näkökulmaa ei ole kuitenkaan haluttu alleviivata oppaassa, vaan esimerkiksi kuvitus on kulttuurisesti neutraalia. Myöskään oppaan johdannossa ja esittelyssä ei erikseen mainita, että opas olisi suunnattu maahanmuuttajille. (Anne Väisäsen ja Heli Koivulan haastattelu 27.1.2011)

Tytöstä naiseksi -opas on esimerkki kolmannen sektorin ja julkisten palvelujen yhteistyöstä – kuten on myös sen julkaisija Tyttöjen Talokin. Opasta on lähetetty pyynnöstä kouluterveydenhoitajille ja opettajille sekä maahanmuuttajatyötä tekeville tahoille. Sivu- ja tietomäärältään opas on laajempi ja monipuolisempi kuin monien kaupallisten tahojen, esimerkiksi lääkefirmojen tuottamat seksuaalikasvatukseen liittyvät oppaat. Raija Nummelinin tutkimuksessa nuorten kokemuksista seksuaalikasvatusvihkosista nuoret kaipasivat oppailta lisää kokemuksellisuutta ja tietoa tunteista. Nuoret kritisoivat oppaita liian pinnallisiksi ja informaatiokeskeisiksi. Tytöstä naiseksi opas on rakennettu maahanmuuttajatyttöjen omien kysymysten

pohjalta. Kysymykset on rakennettu kokemukselliseen ”tapauskertomus”-muotoon. Seksuaalisuuden tunnepuolta ja esimerkiksi ihastumisen kokemuksia käsitellään omissa luvuissaan.

5. Tutkimuksen toteutus ja menetelmät

5.1. Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite, tutkimuskysymykset ja toteutus

Tämän työn tarkoituksena on kerätä ja analysoida palautetta Tytöstä naiseksi -oppaasta. Työn tavoitteena on tulosten perusteella esittää kehittämissuhteita oppaaseen. Oppaasta otettu ensimmäinen painos on jaettu loppuun, ja ennen jatkosuunnitelmista päättämistä Tyttöjen Talo haluaa koota käyttäjien palautetta oppaasta.

Palautetta kerättiin kahdelta taholta, seksuaalikasvatuksen ammattilaisilta ja oppaan varsinaiselta kohderyhmältä eli yläkouluikäisiltä tytöiltä. Tutkimusmenetelminä olivat kyselylomaketutkimus ja ryhmähaastattelut.

Asiantuntijoille suunnatulla kyselylomaketutkimuksella haluttiin selvittää vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Miten asiantuntijat ovat käyttäneet opasta työhönsä? Kuinka laadukkaaksi he kokevat oppaan ja kenelle suosittelisivat sitä erityisesti? Mikä oppaassa on hyvää, entäpä huonoa? Kuinka opasta voisi kehittää edelleen?

Yläkouluikäisten tyttöjen mielipiteitä oppaasta kartoitettiin kahdessa ryhmähaastattelussa. Haastatteluilla haluttiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Kuinka laadukkaaksi tytöt kokivat oppaan ja kenelle suosittelisivat sitä? Mikä oppaassa oli kiinnostavinta sisältöä? Saivatko tytöt oppaasta uutta tietoa? Kuinka tytöt luonnehtivat oppaassa käytettyä kieltä? Mitä kehuttavaa, entäpä kritiikin aihetta oppaasta löytyi?

Tyttöjen talo on kerännyt yhteystietolistan asiantuntijoista, joille opasta on lähetetty. Mukana on esimerkiksi peruskoulun terveydenhoitajia ja terveystiedonopettajia sekä maahanmuuttajatyötä tekeviä henkilöitä kunnista ja eri järjestöistä. Myös muutamat yksityishenkilöt ovat tilanneet opasta. Kaikkiaan listassa on 67 nimeä. Osalle opasta on lähetetty vain yksi kappale, toisille jopa yli 100 kappaletta jaettavaksi.

Palautteen kerääminen asiantuntijoilta toteutettiin kyselylomaketutkimuksena. Lomake lähetettiin helmikuussa 2011 kaikille Tyttöjen Talon keräämän yhteystietolistan henkilöille sähköpostitse (Liitteet 1 ja 2). Kyselylomaketutkimus valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska se oli ainoa tapa

tavoittaa kaikki opasta saaneet tahot ja henkilöt, jotka toimivat eri puolilla Suomea. Vastaanottajille annettiin kolme viikkoa aikaa vastata kyselyyn ja tuona aikana heille lähetettiin kaksi muistutusviestiä tutkimuksesta.

Tyttöjen Talon asiantuntijaryhmän toiveena oli esittää vastaanottajille mahdollisimman avoimia kysymyksiä, ilman että vastausvaihtoehtoja rajataan etukäteen. Kyselylomake haluttiin pitää tiiviinä ja helposti täytettävänä, jotta täyttämisen työläys ei karkottaisi vastaajia. Tämän työn tekijä muotoili kyselylomakkeen ja hyväksytti sen ennen lähettämistä Tyttöjen Talon yhteyshenkilöillä.

Avointen kysymysten lisäksi lomakkeessa kysyttiin myös kouluarvosanaa oppaasta kokonaisuutena. Arvosanan antaminen tekee vastauksista vertailukelpoisia ja antaa hyvän lähtökohdan tulkinnalle, kuinka laadukkaana vastaajat pitävät opasta. Vastaajilta kysyttiin taustatietoina ammattia ja toimenkuvaa sekä sitä, miten he ovat käyttäneet opasta omassa työssään. Taustaoletuksena oli, että opasta paitsi jaetaan teini-ikäisille tytöille, sitä voidaan käyttää myös oman ammattitaidon kartuttamiseen ja virikkeeksi erilaisia ohjaustilanteita varten asiakastyössä. Väestöliiton seksuaaliterveyttä koskevien selvitysten mukaan seksuaalikasvatusta antavilla ammattilaisilla on usein puutteita omassa tietotasossa maahanmuuttajien seksuaaliterveyttä koskevissa erityiskysymyksissä, esimerkiksi tyttöjen ympärileikkauksessa.

Tytöstä naiseksi -opas on suunnattu ensisijaisesti teini-ikäisten tyttöjen luettavaksi, joten oppaan arvioinnin kannalta oli tärkeää kuulla myös tyttöjen mielipiteitä oppaasta. Ennako-oletus oli, että tyttöjen näkemykset oppaasta voivat poiketa paljonkin asiantuntijoiden mielipiteistä. Esimerkiksi Raija Nummelinin tutkimus nuorten näkemyksistä seksuaalikasvatuksesta osoittaa, että nuoret lukevat opaslehtisiä varsin kriittisellä silmällä ja että esimerkiksi oppaan kielellinen tyyli on nuorille tärkeä (Nummelin 2000: 116-119).

Tyttöjen talo ei pystynyt tarjoamaan tyttöryhmää, jolta palautetta voisi kerätä. Tämän työn tekijä ehdotti, että palautteen kerääminen toteutettaisiin ryhmähaastatteluilla pääkaupunkiseudulla sijaitsevalla yläasteella. Koulu valikoitui perhesuhteiden perusteella. Koulusta valittiin yksi 8-luokkalaisten ryhmä, jossa on pelkästään tyttöjä. Kahdeksaluokkalaisten olivat sopiva ryhmä, sillä seksuaalikasvatusasioita käsitellään yläkoulussa 8. ja 9. luokan terveystiedon ja biologian tunneilla. Kaksi ryhmähaastattelua toteutettiin 6 ja 4 hengen ryhmissä maaliskuussa 2011. Haastateltavista 7 oli monikulttuurisista perheistä, esimerkiksi Balkanilta, Lähi-idästä ja Länsi-Afrikasta. Ennen haastatteluja tytöt saivat tutustua oppaaseen noin puolen tunnin ajan. Tehtävänantona he saivat listan kysymyksiä, joita käytettiin myös haastattelujen runkona (Liite 3). Lisäksi haastattelija oli miettinyt valmiiksi joukon lisäkysymyksiä, joiden pohjalta keskustelua käytiin (Liite 4).

Haastatteluihin pyydettiin lupa nuorten vanhemmilta ja koulun rehtorilta. Opettaja jakoi tytöt kahteen ryhmään sillä perusteella, että arveli molemmissa ryhmissä syntyvän hyvin keskustelua.

Ryhmähaastattelu valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska se on paljon informaatiota antava ja joustava tiedonkeruumenetelmä. Haastattelutilanne mahdollisti keskustelun herättämisen ja jatkokysymysten esittämisen, mikä ei olisi ollut mahdollista kyselylomaketutkimuksessa. Tytöstä naiseksi -opas on suunnattu erityisesti maahanmuuttajatyöille, ja myös tutkimuskoulun tyttöryhmissä oli maahanmuuttajia. Tekstin tuottaminen kirjallisesti voi olla maahanmuuttajataustaiselle nuorelle hankalaa, ja muutenkin teini-ikäisillä on taipumus vastata kyselyihin hyvin niukkasanaisesti. Ryhmähaastattelu tuntui parhaalta tutkimusmenetelmältä myös näistä syistä. Ryhmähaastattelun valitseminen yksilöhaastattelun sijaan oli järkevää, koska ryhmässä nuoret voivat kokea olonsa turvallisemmaksi, ja myös haastattelijan näkökulmasta ryhmäkeskustelu tuottaa kerralla enemmän informaatiota kuin yksilöhaastattelut.

5.2 Kyselylomaketutkimus menetelmänä

Kyselylomake on perinteinen tapa kerätä tutkimusaineistoa. Kyselytutkimuksen etuna pidetään yleensä sitä, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto ja tavoittaa kerralla suuri joukko tutkittavia. Kysely voidaan toteuttaa esimerkiksi postitse tai sähköpostitse. Tutkija voi myös järjestää kontrolloidun kyselyn eli tilaisuuden, jossa hän jakaa kyselylomakkeet henkilökohtaisesti tutkittaville. Posti- ja sähköpostikyselyssä vastausprosentti jää usein alhaiseksi. Tätä pidetäänkin kyselylomaketutkimuksen suurimpana riskinä ja haittana. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997: 180-184)

Kyselylomakkeella voidaan kerätä tietoja esimerkiksi tosiasioista, tiedoista, arvoista, asenteista ja mielipiteistä. Useimmiten lomakkeisiin sisältyy myös vastaajia itseään koskevia taustakysymyksiä, esimerkiksi ikä, sukupuoli ja ammatti. Tutkijan on kiinnitettävä erityistä huomiota lomakkeen laadintaan, sillä kysymyksenasettelusta riippuu, saako tutkija vastauksia asettamiinsa tutkimuskysymyksiin. Lomakkeen kysymykset voidaan muotoilla eri tavoin: ne voivat olla avoimia tai strukturoituja. Avoimiin kysymyksiin vastaaja muotoilee itse kirjallisen vastauksensa. Monivalintakysymyksissä vastaaja valitsee eri vaihtoehdoista ja skaaloihin perustuvissa kysymyksissä vastaaja ottaa kantaa esitettyihin väittämiin. Avointen kysymysten etu on, että vastaajat voivat vapaasti muotoilla oman mielipiteensä kysyttävästä asiasta, eikä kysymyksenasettelu kahlitse häntä valmiisiin vaihtoehtoihin. Toisaalta vastausten kirjo saattaa olla laaja, eikä niitä välttämättä voi pitää vertailukelpoisena. Monivalintakysymyksissä vastauksia

voidaan vertailla ja niitä on helpompi käsitellä ja analysoida tietokoneella. Monivalintakysymykset voivat myös auttaa vastaajaa tunnistamaan asian sen sijaan, että hänen pitäisi muistaa se. Monissa tutkimuksissa avoimia ja strukturoituja kysymyksiä käytetään rinnakkain. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997: 184-188)

Tässä työssä kyselylomake soveltui parhaiten menetelmäksi kerätä mielipiteitä Tytöstä naiseksi -opasta saaneilta asiantuntijoilta. Yksinkertainen ja tiivis lomake sisälsi avoimia kysymyksiä, sillä haluttiin, että vastaajat voivat vapaasti muotoilla oman mielipiteensä kysyttävistä asioista. Tyttöjen Talolta oli saatavissa valmis lista oppaita saaneista asiantuntijoista yhteystietoineen. Kaikille listan henkilöille löytyi pienen etsinnän jälkeen myös sähköpostiosoitteet, joten sähköposti oli nopein ja vaivattomin tapa toteuttaa kysely. Nykyisin kynnyks vastata sähköpostikyselyyn voi olla alhaisempi kuin perinteiseen postikyselyyn: moni työskentelee tietokoneella, jolloin vastaaminen on vaivatonta, eikä vastausta tarvitse erikseen kiikuttaa postilaatikkoon. Sähköpostikyselyyn liittyy kuitenkin tutkimuseettinen ongelma. Vastaajan anonymiteetin turvaaminen on hankalaa, sillä sähköpostiosoite yleensä paljastaa vastaajan (Vilka 2005: 75). Tässä työssä anonymiteetti ei mielestäni kuitenkaan ole ylitsepääsemätön ongelma: kyselylomakkeella kysyttiin asiantuntijoiden arviota seksuaalikasvatusoppaasta, eikä kysymysten luonne ollut henkilökohtainen.

Kyselylomakkeella kerättyä tutkimusaineistoa voidaan käsitellä kvantitatiivisesti tai kvalitatiivisesti. Strukturoidut kysymykset analysoidaan yleensä kvantitatiivisin menetelmin, ja avoimet kysymykset ovat suositumpia kvalitatiivisessa tutkimuksessa. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997: 187-188)

Laadullisen aineiston analyysitapoja ovat esimerkiksi teemoittelu, tyypittely ja sisällönerittely. Aineistoa voidaan käsitellä myös kvantitatiivisesti. Käytännössä eri analyysitavat eivät kuitenkaan ole kovin selvärajaisia, ja niitä käytetään rinnakkain. (Eskola & Suoranta 1999: 161-162)

5.3 Ryhmähaastattelu menetelmänä

Ryhmähaastattelu on joustava, nopea ja yleensä paljon informaatiota antava tiedonkeruumenetelmä, joka on kohtuullisen helposti toteutettavissa eikä vaadi suuria resursseja. Keskustelutilanne antaa mahdollisuuden myös lisäkysymysten esittämiseen. Tutkijalta ryhmähaastattelu vaatii paitsi haastattelutaitoja, myös kykyä huomioida ryhmädynamiikan vaikutus, jotta haastattelu etenisi sujuvasti. (Krueger & Casey 2000: 27)

Ryhmähaastattelun etuja verrattuna yksilöhaastatteluun on esimerkiksi se, että ryhmässä henkilöt voivat kokea olonsa turvallisemmaksi. Parhaimmillaan ryhmässä vallitsee dynaaminen

keskusteluilmapiiri, jossa toinen voi jatkaa siitä, mihin toinen jäi. Ryhmädynamiikka voi vaikuttaa tuloksiin myös negatiivisesti: ryhmässä yksilöllisyys voi kadota ja vähemmistön mielipiteet jäädä kuulematta. Haastateltavilta ryhmähaastattelu vaatii rohkeutta sanoa näkemyksensä ääneen. Haastattelijan tehtävä puolestaan on varmistaa etteivät dominoivat henkilöt torju hiljaisempien osallistujien yrityksiä osallistua keskusteluun. Haastattelijan tuleekin harjoitella, kuinka selvittää erilaisista ryhmätilanteista. (Krueger & Casey 2000: 34-35)

Hyvä haastattelija luo ryhmään innostavan ja sallivan ilmapiirin. Ryhmähaastattelussa korostuu taito tehdä kysymyksiä, sillä hyvin muotoiltuihin kysymyksiin saa yleensä paljon informaatiota sisältäviä vastauksia. Haastattelussa käytetään etukäteen laadittua keskustelurunkoa, joka kattaa tutkimusongelman kannalta olennaiset teemat. Keskustelua eteenpäin vieviä lisäkysymyksiä on myös syytä miettiä etukäteen. Sopiva ryhmän koko on yleensä 4-10 henkilöä. Tällöin kaikki osallistujat pääsevät ääneen, ja ryhmä on riittävän suuri, jotta vastausten kirjo tulee esiin. Liian suuri ryhmä tukahduttaa keskustelun. Kruegerin mukaan ihanteellinen haastatteluryhmä koostuu henkilöistä, jotka eivät tunne toisiaan etukäteen. Tällöin ihmisten väliset aiemmat suhteet ja jo tiedossa olevat mielipiteet eivät vaikuta keskusteluun. (Krueger & Casey 2000: 24-25)

Ryhmähaastattelu voidaan tallentaa eri tavoin. Haastattelut voidaan videoida tai tallettaa ääninauhalle. Nauhat voidaan litteroida joko sanatarkasti tai niin, että litteroinnissa näkyvät myös puheen tauot ja muut lingvistiset seikat. Toisaalta nauhoitusta voidaan käyttää myös muistin tukena, varsinkin jos tutkija on tehnyt haastattelun aikana muistiinpanoja. (Pötsönen & Pennanen 1997: 10)

Ryhmähaastattelusta saatua aineistoa voidaan analysoida monella tavalla, esimerkiksi kuvailemalla laadullisesti aineistoa ja tuloksia tai käyttämällä systemaattisempaa sisällönanalyysia, jossa tekstistä voidaan poimia yksittäisiä sanoja tai repliikkejä aineiston jaottelemiseksi. (Pötsönen & Pennanen 1997: 11) Joka tapauksessa ryhmähaastattelun analyysi edellyttää aina myös jonkinasteista ryhmädynamiikan analyysia. Mielipiteet ja näkemykset tuotetaan ryhmätilanteessa, mikä väistämättä vaikuttaa haastateltaviin. (Välilmaa & Mäntyranta 1997: 81)

Riikka Pötsönen ja Raili Välilmaa ovat käyttäneet ryhmähaastattelua tutkiessaan nuorten ystävyysuhteita, seurustelua ja koulun seksuaalikasvatusta. He haastattelivat kaikkiaan kymmenen 5-8 yläasteikäisen oppilaan ryhmää. Pötsösen ja Välilmaan kokemukset murrosikäisten haastattelusta antavat hyvän pohjan menetelmän käytölle myös omassa työssäni. Pötsösen ja Välilmaan mukaan haastattelun onnistumista edesauttaa salliva, avoin ja epämuodollinen tunnelma. Haastattelijan on huomioitava haastateltavien ikä, sukupuoli sekä ryhmän sisäiset lataukset ja kulttuuri. On myös pidettävä mielessä, että nuoret saattavat pitää haastattelijaa auktoriteettina jo

pelkän iän vuoksi. Pötsönen ja Välimaa kuvailevat haastattelutilannetta ikään kuin teatteriesitykseksi, jossa haastattelijan on valloitettava yleisönsä ja saatava se sitoutumaan keskusteluun. Haastattelun aloitusvaihe on erittäin tärkeä keskustelun sujuvuuden kannalta. Osalla nuorisoryhmien haastateltavista oli taipumus vetäytyä kuunteluoppilaiksi. Pötsönen ja Välimaa kokivat omassa tutkimuksessaan, että sekaryhmien dynamiikka poikkesi tyttö- ja poikaryhmien dynamiikasta. Sekaryhmille oli tyypillistä nuorten keskeinen seksuaalinen peli sekä haastattelijan aikuisauktoriteetin koetteleminen, kun taas tyttö- tai poikaryhmissä keskustelua kuvailtiin sujuvammaksi. (Pötsönen & Välimaa 1998: 32-34) Haastattelujen tärkeää aloitusvaihetta Pötsönen ja Välimaa pehmensivät järjestelemällä koululuokan pulpetit yhdessä haastateltavien kanssa niin, että niistä muodostui mukava keskusteluryhmä. Nuorisoryhmien keskusteluja leimasi nopeatempoisuus. Lisäkysymysten esittäminen on tärkeää, mutta toisaalta keskustelijoille on osattava antaa aikaa miettiä vastauksiaan. (Välimaa & Mäntyranta 1997: 76-69)

5.4. Aineiston analysointi

Tässä työssä kyselylomaketutkimuksella ja ryhmähaastatteluilla saatu aineisto analysoidaan laadullisesti. Keskeinen aineiston analysoinnin apuväline on teemoittelu. Siinä aineistoa jäsennetään nostamalla siitä esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Näin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä. Teemoittelun avulla aineistosta voidaan saada esille kokoelma erilaisia vastauksia esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Kysymysrunko voi toimia teemoittelun lähtökohtana. (Eskola & Suoranta 1999: 175-180)

Seksuaalikasvatuksen asiantuntijoille suunnatussa lomakekyselyssä kysymykset olivat hyvin avoimia, sillä erilaisia vastausvaihtoehtoja ei haluttu rajata etukäteen. Vastausten analysoinnissa aineistosta etsittiin keskeisiä teemoja, asioita, jotka nousivat esiin useammassa vastauksissa. Tällaisiksi teemoiksi muodostuivat oppaan *kieli, tietosisältö* ja *maahanmuuttaja-näkökulma*. Näitä teemoja koskevaa positiivista ja negatiivista palautetta koottiin yhteen. Lisäksi aineistosta seulottiin esiin vastauksia muihin esitettyihin tutkimuskysymyksiin: Kuinka hyvänä asiantuntijat pitävät opasta kokonaisuudessaan? Miten he ovat käyttäneet sitä työssään ja kuinka he kehittäisivät opasta edelleen?

Myös yläkouluikäisten tyttöjen ryhmähaastattelujen aineiston analyysi perustuu teemoitteluun. Haastattelujen analysoinnissa teemoittelun pohjana toimi kysymysrunko, jonka kysymykset perustuivat asetettuihin tutkimuskysymyksiin: Kuinka laadukkaaksi tytöt kokivat oppaan ja kenelle suosittelisivat sitä? Mikä oppaassa oli kiinnostavinta sisältöä? Saivatko tytöt oppaasta uutta tietoa?

Kuinka tytöt luonnehtivat oppaassa käytettyä kieltä? Mitä kehuttavaa, entäpä kritiikin aihetta oppaasta löytyi?

Haastattelut tallennettiin ääninauhalle ja ne litteroitiin, joskaan ei sanatarkasti kokonaan (nauhat haastattelijan hallussa). Analyysi tehtiin nauhojen, litteroinnin ja haastattelutilanteessa tehtyjen muistiinpanojen perusteella.

6. Tulokset

6.1 Seksuaalikasvatuksen asiantuntijoiden näkemyksiä Tytöstä naiseksi -oppaasta

Määräaikaan mennessä ja yhden muistutusviestin jälkeen kyselylomakkeen palautti 16 vastaajaa. Vastausprosentti oli 23,9. Vastaajista kuusi oli terveydenhoitajia, yksi opettaja ja kolme maahanmuuttajien parissa työtä tekeviä henkilöitä. Kaksi vastaajaa työskenteli avoterveydenhuollossa ja kaksi vastaajaa ei ilmoittanut ammattiaan. Vastaajissa oli myös yksi yksityishenkilö.

Työssään opasta käyttäneistä seitsemän oli käyttänyt sitä käsikirjana oman ammattitaidon kartuttamiseksi ja neljä jakanut eteenpäin teini-ikäisille tytöille. Oppaan käyttö oman ammattitaidon kartuttamiseksi oli siis vastaajien keskuudessa yleisempää kuin vihkosen jakaminen suoraan tytöille. Osa vastaajista tosin oli saanut oppaan käyttöönsä kokeilumielessä, eikä heillä ollut kappaleita jaettavaksi eteenpäin.

Kouluarvosanoilla arvioituna vastaajat pitivät Tytöstä naiseksi opasta laadukkaana. Arvosanojen keskiarvoksi tuli 8,6 ja arvosanat vaihtelivat välillä 7,5-9. Yleisin annettu arvosana oli 9, siihen päätyi kahdeksan vastaajaa. Useampi vastaaja kehui opasta selkeäksi. Opasta kuvattiin myös adjektiiveilla monipuolinen, asiallinen, rehellinen, laaja, kattava ja ihmisläheinen. Yksi vastaaja asetti arvosanalleen reunaehdon:

”Mutta arvosana on huomattavasti pienempi, jos opas on ajateltu jaettavaksi suoraan maahanmuuttajatyöille. Kirjanen on maahanmuuttajalle kyllä vaikealukuinen.”

Oppaassa käytetty *kieli* nousi esiin monissa vastauksissa. Vaikka opasta kuvattiin selkeäksi, toivottiin rinnalle kuitenkin useammassa vastauksessa selkokielistä ja lyhyempää versiota niille maahanmuuttajatyöille, joiden suomen kielen taito on vielä vajavainen. Vastaajat toivoivat nimenomaan selkokielistä versiota nykyisen oppaan rinnalle – ei sitä korvaamaan. Nykyisessä muodossaan opasta suositeltiin ammattilaisten käyttöön ja suomea erittäin hyvin puhuvien tyttöjen luettavaksi.

”Aivan liian monimutkaista kieltä.”

”Minun tyttöni, jotka ovat olleet Suomessa 1-2 vuotta (kielitaitoakin jo on jonkin verran kertynyt), eivät ymmärtäneet oppaasta yhtään mitään. Kuvia katselivat mielenkiinnolla.”

Toisaalta oppaan kieli sai myös kehuja. Tekstiä kuvailtiin selkeäksi, ymmärrettäväksi, rehelliseksi ja lämminhenkisesti kirjoitetuksi. Erityisesti pidettiin kysymys-vastaus-tyyppisestä rakenteesta ja esimerkkitarinoista. Niiden arveltiin kiinnostavan myös nuoria. Nämä kehut oppaan rakenteesta tulivat ilmi useammasta vastauksesta.

Yksi vastaaja mainitsi, että oppaassa on valitettavan paljon kirjoitusvirheitä ja virheitä myös yhteystiedoissa.

Yleisin kehitysehdotus oli oppaan kääntäminen muille kielille. Eniten toivottiin somaliankielistä käännöstä. Myös arabian-, englannin-, ranskan-, venäjän- ja espanjankielisiä käännöksiä pidettiin tarpeellisina.

Oppaan *tietosisältö* sai ainoastaan kiittäviä mainintoja. Tietoa kuvattiin kattavaksi, runsaaksi, monipuoliseksi, laajaksi ja asialliseksi. Vastaajien mukaan oppaassa on tietoa paljon ja ”monelta kantilta”. Toisaalta kahdessa vastauksessa tiedon rinnalle nostettiin myös elämyksellinen näkökulma:

”Siinä on hyvin käsitelty asiaan liittyvää faktaa, mutta myös tuotu erittäin hyvin esille tunne- ja kokemustasolla nuoren kehitystä ja seksuaalisuutta.”

”Opas kertoo hyvin usein vaikeista ja häpeääkin tuottavista asioista.”

Eryityisesti tietosisällöstä nostettiin esiin väkivaltaa ja ympärileikkausta koskevat kohdat. Kommentit väkivalta-osiosta olivat yhtä lukuun ottamatta positiivisia. Vastaajat pitivät tärkeänä, että oppaassa käsitellään myös yksilön oikeuksia ja väkivallalta suojautumista.

Yksi vastaaja toivoi seurusteluväkivallan nostamista esiin voimakkaammin.

”Varhaiset seurustelusuhteet vaikuttavat lapsuudenkokemusten lisäksi tuleviin parisuhteisiin. Väkivalta ei ole vain fyysistä konfliktiväkivaltaa, vaan vallankäyttöä toiseen ihmiseen.”

Yksi vastaaja, joka oli tilannut opasta oman tyttärensä ja tämän ystävien käyttöön kritisoi väkivalta-osuutta liian laajaksi.

”Kirjan loppu on pelkkää väkivallalta suojautumista. ... Kirjasta saattaa tulla väärä kuva seksuaalisuudesta, ihan kuin siihen aina liittyisi väkivalta tai ihmisarvon alentuminen. ... Pitäisi enemmän puhua yhteisyydestä, yhdessä sopimisesta ja rakkaudesta.”

Oppaan lopussa oleva yhteystietolista paikoista, joista voi hakea apua, sai kiitosta useammassa vastauksessa. Kaksi vastaajaa oli sitä mieltä, että maahanmuuttajatyöille ja -naisille suunnattuja palveluita pitäisi mainostaa enemmän sosiaali- ja terveystieteiden työntekijöille, koska ”he eivät tunnu näistä palveluista tietävän.” Yksi vastaaja huomautti, että yhteystiedot pitäisi tarkastaa, koska niissä on muutamia virheitä.

Oppaan maahanmuuttaja-painotusta pidettiin sopivana. Valtaosa vastaajista olisi valmis suosittelemaan opasta myös muille kuin maahanmuuttajille. Kaksi vastaajaa ehdotti, että opasta pitäisi jakaa myös teini-ikäisten maahanmuuttajatyttöjen äideille ja/tai käsitellä opasta heidän kanssaan yhdessä. Yksi vastaaja toivoi myös vastaavaa opasta pojille.

6.2 Yläkouluikäisten tyttöjen näkemyksiä Tytöstä naiseksi -oppaasta

Yläkouluikäisten tyttöjen mielipiteitä Tytöstä naiseksi -oppaasta kartoitettiin kahdessa ryhmähaastattelussa yläasteella pääkaupunkiseudulla. Toisessa ryhmässä oli 4, toisessa 6 keskustelijaa. Kouluarvosanoilla arvioituna opas sai haastateltavilta hyvät arvosanat. Keskiarvoksi tuli 8,8 ja arvosanat vaihtelivat välillä 7,5-9. Yleisin arvosana oli 9, siihen päätyi kahdeksan haastateltavaa kymmenestä. Useimmat perustelivat arvosanaa sillä, että oppaasta löytyi paljon *mielenkiintoista ja tarvittavaa tietoa perusasioista*. Kiinnostavaksi ja tarpeelliseksi opasta luonnehti

seitsemän vastaajaa. Alempia arvosanoja antaneet mainitsivat, ettei oppaassa ollut heille juurikaan uutta tietoa.

”Kaikki tiedot on käyty jo koulussa. Hieman tarkemmin olisi voinut olla asiasta.

”Oli ihan kiinnostava, mutta ei ollut mitään semmoista, mitä ei olisi jo tiennyt.”

Osa vastaajista luonnehti opasta paremmaksi kuin muita lukemiaan seksuaalikasvatukseen liittyviä oppaita. Haastateltavat pitivät hyvänä, että opas on tarkoitettu vain tytöille – aiemmin he olivat saaneet ainoastaan sekä tytöille että pojille tarkoitettua yhteistä materiaalia.

Kiinnostavimpana antina oppaassa molemmat ryhmät nostivat ensimmäisenä esiin kysymys-vastaus-formaatin. Haastateltavat kokivat, että kysymyksissä esiintyviin tilanteisiin on helppo samaistua.

” Jos itte on miettiny kysymyksii, ja jos saat vastauksen, niin se on kätevää.”

”Pystyt samaistumaan, ja sulle ei tuu yksinäinen olo sen (ongelman) kanssa.”

Toisessa ryhmässä kiinnostavaksi mainittiin oppaan seksistä kertovat osuudet. Toisessa ryhmässä puolestaan mainittiin, ettei seksiin liittyvä informaatio vielä ole ajankohtaista.

” No ehkä se seksi oli turhaa, kun meillä ei vielä ole sitä. Toisaalta on just hyvä, että siitä on kerrottu kaikki.”

Toinen ryhmistä nosti esiin bileissä tapahtuvasta raiskauksesta kertovan esimerkkitapauksen. Aihe herätti nuorissa mielenkiintoa ja heidän mukaansa esimerkkitarina oli todenmukainen ja kiinnostava.

Uutta tietoa haastateltaville tarjosivat erityisesti ympärileikkauksesta kertovat osiot. Teema nousi esiin molemmissa ryhmissä. Tytöt kertoivat kuulleensa aiemmin ympärileikkauksesta, mutta eivät konkreettisesti tienneet, mitä leikkauksessa poistetaan.

Tekstin määrä oppaassa jakoi mielipiteitä. Toiset kokivat, että tekstiä on liian paljon, toiset puolestaan olivat sitä mieltä, että tekstin määrä on sopiva ja että oppaan jaksaa hyvin lukea kerralla.

”Vastaukset kysymyksiin on hirveen pitkiä. Sisältöä on aika vähän, mutta tekstiä on paljon.”

Tekstin tyyli sai ainoastaan positiivisia kommentteja. Haastateltavien mukaan tieto on annettu "hyvällä tavalla", ja opas tarjoaa samaistumispintaa.

"Kirjoitustyyli oli hyvä, kun osa on kysyjien tekstiä."

"Kiva, ettei ole pelkkää virallista kirjoitusta."

Haasteltavat eivät pitäneet mitään osioita oppaasta turhina tai tylsinä. Ryhmissä nousi esiin teemoja, joita olisi toivottu käsiteltävän enemmän. Useampi vastaaja mainitsi perhe- ja ystävyysuhteet, esimerkiksi riidat vanhempien tai sisarusten välillä. Myös syömishäiriöistä ja chattailyn turvallisuudesta internetissä kaivattiin lisää tietoa.

"Olis kivempaa, jos tässä ois ollut enemmän jotakin vinkkejä: esim. miten ystäväystyy tai lähestyy jotain poikaa."

"Olisi voinut olla enemmän kaverisuhteista ja perheisiin liittyvää olisi voinut olla. Perhe on aika keskeinen murrosiässä."

"Olis voinu olla vinkkejä, jos vanhemmat eroaa."

Haastateltavat pistivät merkille oppaan monikulttuurisen näkökulman, mutta eivät pitäneet opasta vain maahanmuuttajille suunnattuna.

"Tässä oli uutta tietoa varmaan enemmän ulkomaalaisille. Yleensä ulkomaalaiset eivät kauheasti kysele."

"Meillä ulkomaalaisilla on usein enemmän sääntöjä, ei esim. saada mennä iltasin ulos. Olis voinu olla vielä enemmän vinkkejä, miten voi esim. ystäväystyy."

Oppaan kuvitus ei noussut haastattelussa esiin spontaanisti, mutta kysyttäessä haastateltavat luonnehtivat kuvituksen määrää "sopivaksi" ja kuvia "kivoiksi". Muutama haastateltava toivoi värillisiä kuvia. Yksi vastaaja olisi toivonut kuviin oikeita ihmisiä.

Internetin merkitys seksuaaliterveyteen liittyvän tiedon lähteenä on kasvanut kymmenen viime vuoden aikana. Tämän työn ryhmähaastatteluissa kaikki haastateltavat kuitenkin kertoivat etsivänsä tietoa mieluummin opaslehtisistä kuin internetistä. Oppaita pidettiin nettiä luotettavimpina.

"Jos et tiedä täsmälleen, mitä sä etit, on vaikea löytää etkä tiedä mikä on totta ja mikä tarua."

Kaiken kaikkiaan haastateltavat pitivät Tytöstä naiseksi -opasta sellaisena, että halusivat suositella sitä kaverinsa luettavaksi. Opasta pidettiin soveliaana yläkouluikäisille.

7. Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän työn tarkoitus on koota ja analysoida palautetta Tytöstä naiseksi -seksuaalikasvatusoppaasta seksuaalikasvatuksen ammattilaisilta ja yläkouluikäisiltä tytöiltä. Työn tavoitteena on esittää palautteen pohjalta kehitysideoita, joita voidaan hyödyntää, kun päätetään oppaan jatkokehittelystä.

Tutkimustehtävänä oli saada opasta käyttäneiltä seksuaalikasvatuksen asiantuntijoilta vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Miten asiantuntijat ovat käyttäneet opasta työssään? Kuinka laadukkaaksi he kokevat oppaan ja kenelle suosittelisivat sitä erityisesti? Mikä oppaassa on hyvää, entäpä huonoa? Kuinka opasta voisi kehittää edelleen?

Yläkouluikäisiltä tytöiltä haluttiin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Kuinka laadukkaaksi tytöt kokivat oppaan ja kenelle suosittelisivat sitä? Mikä oppaassa oli kiinnostavinta sisältöä? Saivatko tytöt oppaasta uutta tietoa? Kuinka tytöt luonnehtivat oppaassa käytettyä kieltä? Mitä kehuttavaa, entäpä kritiikin aihetta oppaasta löytyi?

Asiantuntijapalautteesta nousivat erityisesti esiin oppaan kieleen, tietosisältöön ja maahanmuuttaja-näkökulmaan liittyvät asiat. Oppaan kieltä kuvattiin toisaalta selkeäksi, ymmärrettäväksi ja lämminhenkiseksi, mutta toisaalta sitä pidettiin liian vaikeana erityisesti sellaisille maahanmuuttajatyöille, joiden suomenkielentaito on vielä vajavainen. Keskeisin kehittämissuositus olikin koko oppaan tai sen yksinkertaistetun version kääntäminen tärkeimmille maahanmuuttajakielille, kuten somaliaksi. Nykyisessä muodossaan opasta suositeltiin seksuaalikasvatuksen asiantuntijoiden käsikirjaksi ja erittäin hyvin suomea puhuvien tyttöjen luettavaksi.

Oppaan tietosisältö sai asiantuntijoilta pelkästään kehuja. Tietoa kuvattiin kattavaksi, monipuoliseksi ja asialliseksi. Erityisen kiinnostavina tietosisällöstä nostettiin esiin väkivaltaa ja tyttöjen ympärileikkausta koskevat kohdat. Asiantuntijat pitivät tärkeänä, että väkivaltaan liittyviä kysymyksiä ja nuoren itsemääräämisoikeutta käsitellään oppaassa.

Yläkouluikäisten tyttöjen antamassa palautteessa keskeiseksi nousi positiivinen palaute oppaan kysymys-vastaus-formaatista, mikä nuorten mukaan tarjosi mahdollisuuden samaistua erilaisiin ongelmiin ja elämäntilanteisiin. Samoista syistä nuoret kehuivat myös oppaan tekstin tyyliä: se tarjosi samaistumispinnan eikä ollut liian "virallista". Tekstin määrä sai nuorilta kahtalaista palautetta. Osa haastateltavista piti opasta sopivan pituisena, osa puolestaan olisi toivonut tiiviimpiä ja lyhytsanaisempia vastauksia kysymyksiin.

Useimmista oppaassa käsitellyistä asioista haastateltavat nuoret sanoivat saaneensa tietoa jo aiemmin koulusta. Uutta tietoa heille tarjosi erityisesti tyttöjen ympärileikkauksesta kertova osuus. Haastatellut nuoret esittivät ehdotuksia oppaan sisällön laajentamiseksi: he olisivat kaivanneet lisää sisältöä perhe- ja ystävyys-suhteista, esimerkiksi vinkkejä riitatilanteiden selvittämiseen tai ystävyys-suhteiden solmimiseen.

Kaiken kaikkiaan sekä asiantuntijat että yläkouluikäiset nuoret pitivät opasta hyvänä, asiantuntevana ja tarpeellisena. Molemmat ryhmät arvioivat opasta kokonaisuutena kouluarvosanoilla (4-10). Asiantuntijoiden antamien arvioiden keskiarvoksi tuli 8,6 ja nuorten 8,8. Sekä asiantuntijat että nuoret kehuivat kysymys-vastaus-formaattia. Nuorten ryhmähaastattelussa tuli ilmi, että vaikka internetin käyttö on nuorille jokapäiväistä, lukevat he seksuaalikasvatukseen liittyvää tietoa mieluummin paperille painetusta oppaasta kuin internetistä. Opasta pidetään luotettavampana tiedonlähteenä, ja tiedon muruset ovat netissä hajallaan.

Tulosten luotettavuutta voidaan arvioida esimerkiksi käymällä läpi tutkimuksen toteutusta. Asiantuntijoille suunnatun kyselylomaketutkimuksen vastausprosentiksi tuli 23,8. Kyselylomakkeen palautti 16 vastaajaa. Vastausprosenttia voidaan pitää tyydyttävänä, sillä osa asiantuntijoista oli saanut oppaan käsiinsä jo yli vuosi sitten, eikä se välttämättä ollut enää tuoreessa muistissa. Vastaajat olivat paneutuneet kyselyyn vaihtelevalla intensiteetillä: toiset vastasivat lyhytsanaisesti vain osaan kysymyksistä, toiset taas pohtivat näkemyksiään hyvinkin tarkasti.

Yläkouluikäisten tyttöjen mielipiteiden kerääminen kahdessa ryhmähaastattelussa mahdollisti haastattelujen vertaamisen keskenään. Molemmissa haastattelussa esiin nousi samoja teemoja ja nuoret antoivat yllättävän yhdenmukaista palautetta. Ryhmähaastattelun käytössä tutkimusmenetelmänä on riski, että vähemmistön mielipiteet jäävät kuulumatta ja että ryhmä puhuu ikään kuin yhdellä äänellä. Mielipiteiden samankaltaisuuden huomasi myös tässä työssä ryhmien sisällä, mutta toisaalta samojen asioiden nouseminen esiin molemmissa haastattelussa kertoo teemojen olennaisuudesta.

Ryhmähaastattelu on vuorovaikutuksellinen tilanne, eikä sen tuottamaa aineistoa voida tulkita kiinnittämättä huomiota ryhmädynamiikkaan ja haastattelujen sujumiseen. Tätä työtä varten haastatellut nuoret suhtautuivat ryhmähaastatteluihin positiivisesti. Opettaja oli jakanut tytöt valmiiksi kahteen ryhmään sillä perusteella, että arveli molemmissa ryhmissä syntyvän luontevaa keskustelua. Ryhmät tuntuivat poikkeavan toisistaan elämämpiiriltään: toisen ryhmän tytöt olivat erityisen kiinnostuneita oppaan seksiä käsittelevistä osioista ja kokivat, että esimerkiksi bileraiskauksesta kertova kysymys koski heidän elämäänsä. Toinen tyttöryhmä puolestaan totesi, etteivät oppaan seksi-osuudet koske heitä, koska heillä "ei ole sitä vielä". Molemmissa ryhmissä keskustelu oli sujuvaa. Haastatteluissa näkyivät ne seikat, joihin myös Riikka Pötsönen ja Raili Välimaa ovat kiinnittäneet huomiota tehdessään ryhmähaastatteluita yläasteikäisille (Pötsönen & Välimaa 1997): keskustelu oli nopeatempoista ja lisäkysymysten esittäminen oli tärkeää.

Tytöistä naiseksi -oppaasta saatu palaute osoittaa, että oppaalle on tarvetta seksuaalikasvatuksen kentässä. Maahanmuuttajille suunnattua seksuaalikasvatusmateriaalia on saatavilla hyvin vähän. Toisaalta opasta pidettiin soveliaana kaikille murrosikää eläville tytöille, ei pelkästään maahanmuuttajille. Ryhmähaastatteluihin osallistuneet nuoret eivät mieltäneet opasta yksistään maahanmuuttajille suunnatuksi. Seuraavassa listaan palautteen perusteella seikkoja, jotka olisi hyvä ottaa huomioon oppaan tulevaisuutta pohtiessa:

- Paperille painetulle oppaalle on tarvetta.
- Maahanmuuttaja-näkökulmaa on syytä pohtia: pitäisikö sitä tuoda selkeämmin esiin esimerkiksi oppaan johdannossa vai voidaanko oppaan ajatella olevan suunnattu koko ikäluokalle?
- Seksuaalikasvatuksen asiantuntijat toivovat oppaasta tai sen lyhennelmästä käännöksiä maahanmuuttajien käyttöön. Eniten toivottiin somaliankielistä käännöstä, myös tarve arabian-, englannin-, ranskan-, venäjän- ja espanjankielisille käännöksille on syytä arvioida.
- Kysymys-vastaus-formaatti miellytti sekä asiantuntijoita että nuoria.
- Nuoret toivoivat lisää tietoa ja vinkkejä perhe- ja ystävyys-suhteista. He toivoivat myös linkkilistaa, joka johdattaisi tiedon äärelle internetissä.
- Oppaan lopussa listatut yhteystiedot on syytä tarkastaa ennen uuden painoksen ottamista.
- Opasta voisi markkinoida laajemmin.

- Nykyisessä asussaan oppaan nettiversio ei ole kovin luettava, koska oppaassa on paljon tekstiä. Jos nettiversiota halutaan kehittää, täytyisi tekstiä muokata paremmin nettiin sopivaksi.

Lähteet:

Alitolppa-Niitamo Anne 2003. Liminaalista jäsenyyteen? Somalinkielisten nuorten siirtymien haasteita. Teoksessa Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Toim. Päivi Harinen. 17-32. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 38. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Eskola Jari & Suoranta Juha 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi Sirkka & Remes Pirkko & Sajavaara Paula 1997: Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kalliolan nuoret ry 2009. Toimintakertomus 2009.

Kouluterveydenhuolto 2002. Opas kouluterveydenhuollolle, peruskouluille ja kunnille. Oppaita 51 Stakes. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö ja Stakes.

Järvinen Sari 2007. Seksuaaliopetus yläkoulussa – mitä, milloin ja miten? Lukion 2. ja 3. luokan oppilaiden ajatuksia seksuaalisuudesta ja sen opetuksesta yläkoulussa. Terveyskasvatuksen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Terveystieteiden laitos.

Koivula Heli & Väisänen Anne 2011. Seksuaalikasvatuksen vastaava ohjaaja ja monikulttuurisen tyttötyön vastaava ohjaaja. Tyttöjen talo. Helsinki. Haastattelu 27.1.2011.

Kolari Tuula 2007. Nuorten kokemuksia kouluterveydenhoitajan toteuttamasta seksuaalikasvatuksesta. Hoitotieteen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: Lääketieteen tiedekunta.

Kontula Osmo & Meriläinen Henna 2007. Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Väestöntutkimuslaitos – Katsauksia E 26/2007. Helsinki: Väestöliitto.

Krueger Richard & Casey Mary Anne 2000. Focus Groups. A Practical Guide For Applied Research. 3. painos. Lontoo: Sage Publications.

Kuokkanen Katja 2011. "Isällä on tosi painava käsi". Helsingin Sanomat 27.2.2011. A14.

Laakso Sari 2008. 9-luokkalaisten nuorten toiveita ja ehdotuksia koulun seksuaaliopetuksesta. Terveyskasvatuksen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Terveystieteiden laitos.

Liinamo Arja 2004. Nuorten seksuaalikasvatusohjelmien vaikuttavuus. Teoksessa Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Toim. Elise Kosunen ja Maija Ritamo. Stakesin raportteja 282. 125-136. Helsinki: Stakes.

Liinamo Arja 2005. Suomalaisnuorten seksuaalikasvatus ja seksuaaliterveystiedot oppilaan ja koulun näkökulmasta. Arviointia terveyden edistämisen viitekehityksessä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Martikainen-Ata Tuula, Vesivalo Tanja 2008. Asiantuntijoiden valmiuksia ja kokemuksia maahanmuuttajanuorten seksuaalikasvatuksesta. Opinnäytetyö. Stadia, Helsingin ammattikorkeakoulu.

Niemelä Heli 2003. Erottautumista ja ystävyyttä. Somalialaistytöjen käsityksiä ja kokemuksia suomalaisista tytöistä. Teoksessa Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Toim. Päivi Harinen. 91-121. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 38. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Nummelin Raija 2000. Seksuaalikasvatusmateriaalit – pääkaupunkiseutulaisten nuorten näkemyksiä ja kokemuksia. Acta Universitatis Tamperensis 778. Tampere: Tampereen yliopisto.

Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2007. Kosketus – kuinka opettaa seksuaaliterveydestä ja ihmissuhteista koulussa. >www.edu.fi/kosketus< Luettu 7.2.2011

Pötsönen Riikka & Pennan Pirjo 1997. Ryhmähaastattelu ja sen käyttömahdollisuudet terveystutkimuksessa. Teoksessa Ryhmähaastattelu laadullisen terveystutkimuksen menetelmänä. Toim. Riikka Pötsönen ja Raili Välimaa. Jyväskylän yliopisto: Terveystieteen laitoksen julkaisuja 9/1998.

Pötsönen Riikka & Välimaa Raili 1997. Ryhmähaastatteluja nuorten ystävyysuhteista. Teoksessa Ryhmähaastattelu laadullisen terveystutkimuksen menetelmänä. Toim. Riikka Pötsönen ja Raili Välimaa. Jyväskylän yliopisto: Terveystieteen laitoksen julkaisuja 9/1998.

Selin Heidi 2009. Internet varhaisnuorten seksuaaliterveystiedon lähteenä. Terveyskasvatuksen pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto: Terveystieteiden laitos.

Setlementtinuorten liitto 2011. Tyttöjen talo -verkoston esittelysivu. ><http://www.setlementtinuoret.fi/index.phtml?s=38>< Luettu 25.2.2011.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Tilastokeskus 2011. Väestötilastot. >http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html< Luettu 23.2.2011

Tyttöjen Talo 2009: Tytöstä naiseksi. Helsinki: Tyttöjen Talo.

Vilkkä Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tyttöjen Talo 2011. Tyttöjen Talon sivut Internetissä. ><http://www.tyttojentalo.fi/fi/toiminta/meilta+loydat/>< Luettu 25.2.2011.

Väestöliitto 2006. Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma. Helsinki: Väestöliitto. ><https://vaestoliitto-fi-in.directo.fi/@Bin/f031f304fca1e291b484a50075493709/1296808457/application/pdf/263806/Sekstervpolohjelma.pdf>< Luettu 4.2.2011.

Väestöliitto 2009. Maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen. Toimintasuunnitelma. >

<http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/2ac604fed8fd9e64b8beb0f3176ddc2c/1298465291/application/pdf/906852/maahanmuuttajien%20seksuaaliterveys.pdf>< Luettu 4.2.2011.

Väestöliitto 2011a. Seksuaaliterveyden tietopankki / seksuaalioikeudet. Helsinki: Väestöliitto.

>http://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/seksuaaliterveys/tietoa_seksuaaliterveydesta/tietopankki/seksuaalioikeudet/< Luettu 4.2.2011.

Väestöliitto 2011b: Nuorten seksuaalioikeudet. Helsinki: Väestöliitto.

><http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/seksi/seksuaalioikeudet/>< Luettu 4.2.2011.

Välimaa Raili & Mäntyranta Taina 1997: Yhteenveto ja suositukset. Teoksessa Ryhmähaastattelu laadullisen terveystutkimuksen menetelmänä. Toim. Riikka Pötsönen ja Raili Välimaa. Jyväskylän yliopisto: Terveystieteen laitoksen julkaisuja 9/1998.

LIITE 1

Viestin otsikko: Palautekysely Tytöstä naiseksi -oppaasta

Hei,

olet saanut viime vuoden aikana käyttöösi Tyttöjen talon julkaiseman Tytöstä naiseksi

-seksuaalikasvatusoppaan. Keräämme nyt palautetta oppaasta kehittääksemme sitä edelleen.

Tästä linkistä pääset oppaan nettiversioon:

<http://kasvunkumppanit.thl.fi/thl-client/pdfs/ff68a1f2-5b50-4f66-bb5e-7582b5d0a4f7>

Löydät tämän viestin lopusta kyselylomakkeen. Toivomme, että vastaat kysymyksiin ja lähetät palautteesi vastausviestinä takaisin. Lomakkeen täyttö vie aikaa kymmenisen minuuttia. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä vastaajien henkilöllisyys paljastu tutkimuksessa. Vastaathan kyselyyn xx.xx mennessä.

Mielipiteesi on meille arvokas!

Kyselyn toteuttaa opinnäytetyönään kättilöopiskelija Laura Kosonen Metropolia Ammattikorkeakoulusta. Voit ottaa häneen tarvittaessa yhteyttä.

Kiitos jo etukäteen vastauksestasi!

Tyttöjen talon puolesta,

Laura Kosonen, kättilöopiskelija
Metropolia Ammattikorkeakoulu
laura.kosonen@metropolia.fi
P. 050 356 2113

Heli Koivula, Tyttöjen talo
Seksuaalikasvatuksen vastaava ohjaaja
heli.koivula@tyttojentalo.fi
P. 0400 877 442

Liisa Rytkönen-Kontturi, lehtori
Metropolia Ammattikorkeakoulu
liisa.rytkonen@metropolia.fi

Anne Väisänen, Tyttöjen talo
Monikulttuurisen tyttötyön
vastaava ohjaaja
anne.vaisanen@tyttojentalo.fi
P. 0400 677 250

LIITE 2

Palautekysely Tytöstä Naiseksi -oppaasta

Tyttöjen talo ja Metropolia Ammattikorkeakoulu

Kevät 2011

Ammattisi ja toimenkuvasi:

Miten olet työssäsi käyttänyt Tytöstä naiseksi -opasta? (Oletko esimerkiksi jakanut sitä asiakkaille tai käyttänyt "käsikirjana" oman ammattitaidon kartuttamiseksi?)

Minkä kouluarvosanan (4-10) antaisit oppaalle kokonaisuutena? Perustele vastauksesi.

Kenelle suosittelisit opasta erityisesti?

Mikä oppaassa on mielestäsi hyvää?

Mistä haluaisit antaa kritiikkiä?

Miten kehittäisit opasta edelleen?

Kiitos vastauksestasi!

LIITE 3

Palautetta ja mielipiteitä Tytöstä naiseksi -seksuaalikasvatusoppaasta

Tehtävänäsi on tutustua oppaaseen ja sen jälkeen osallistua ryhmäkeskusteluun, jossa voit antaa palautetta oppaasta. Sinun ei tarvitse lukea opasta sanasta sanaan, vaan voit esimerkiksi ensin selailla sitä ja tarttua itseäsi kiinnostaviin kohtiin. Mieti rauhassa, mitä mieltä olet oppaasta, väärää mielipiteitä ei ole olemassa! On tärkeää, että kerrot ryhmäkeskustelussa ajatuksiasi, sillä niiden pohjalta opasta voidaan kehittää edelleen.

Tutustuessasi oppaaseen, voit miettiä vastauksia alta löytyviin kysymyksiin. Jos haluat, voit kirjoittaa muistiinpanoja ryhmäkeskustelua varten.

Minkä kouluarvosanan (4-10) antaisit oppaalle? Miksi?

Mikä oppaassa on kiinnostavinta? Entä ovatko jotkut osuudet tylsiä?

Kenelle suosittelisit opasta?

Onko oppaassa sinulle uutta tietoa?

Mitä mieltä olet oppaan tyyliin ja tavasta käsitellä asioita?

Mikä oppaassa on hyvää, entä huonoa?

Miten luonnehtisit oppaan ulkoasua?

Millaisista seksuaalisuuteen liittyvistä asioista kaipaisit lisää tietoa?

LIITE 4

Lisäkysymyksiä ryhmähaastatteluun:

Onko oppaassa paljon vai vähän tietoa?

Jaksaako sitä lukea?

Lukisitko mieluummin netistä?

Saako tällaisista oppaista uutta tietoa?

Ymmärsitkö kaiken, mistä oppaassa puhuttiin?